

Tuija Keikkonen, Kirsi Moilanen, Anna Rissanen & Henna Tapojärvi

**ITSENÄISTYVIEN AUTISMIKIRJON NUORTEN SOSIAALISTEN TAITOJEN TU-
KEMINEN**

**ITSENÄISTYVIEN AUTISMIKIRJON NUORTEN SOSIAALISTEN TAITOJEN TU-
KEMINEN**

Tuija Keikkonen
Kirsi Moilanen
Anna Rissanen
Henna Tapojärvi
Opinnäytetyö
Syksy 2020
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Tekijät: Tuija Keikkonen, Kirsi Moilanen, Anna Rissanen, Henna Tapojärvi
Opinnäytetyön nimi: Itsenäistyvien autismikirjon nuorten sosiaalisten taitojen tukeminen
Työn ohjaajat: Pirjo Ylikauma ja Päivi Onkalo
Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2020 Sivumäärä: 53 + 7

Toiminnallisen opinnäytetyömme yhteistyökumppanina oli Autismiliiton Askel Aikuisuuteen -projekti, johon tuotimme materiaalia nuorten autismikirjon henkilöiden sosiaalisten taitojen ja itsenäistymisen tueksi. On todettu, että autismikirjon nuorten siirtymävaiheet usein epäonnistuvat, koska ei tiedetä mihin ja miten olisi hyödyllistä valmistautua. Askel Aikuisuuteen- projekti luo verkkosivuston, johon koottuna hyödyllistä tietoa, harjoituksia ja lähteitä autismikirjon nuorille, heidän vanhemmilleen ja heidän parissaan työskenteleville ammattilaisille.

Opinnäytetyö valmistui tuotekehitysprojektina. Opinnäytetyömme tavoitteena oli työstää materiaalia, joka sisältää ohjeistusta ja harjoituksia, jotka tukevat autismikirjon nuoria sosiaalisten taitojen kehittämisessä itsenäistymisvaiheessa. Toiminnallisen opinnäytetyömme ja sen aikana laaditun materiaalin pitkän aikavälin tavoitteena on, että nuoret oppivat menetelmiä, saada työkaluja sekä toimintatapoja, jotka auttavat heitä uusissa ympäristöissä ja joiden avulla itsenäistyminen helpottuu.

Opinnäytetyömme tietoperustassa keskitytään nuoruuteen ja sosiaaliseen toimintakykyyn myös autismikirjon näkökulmasta. Materiaalin sisältö perustuu teoretiseen tietoon ja tapaamisissa kuultuun asiantuntijatietoon. Materiaalin sisältöä koskevat valinnat tehtiin yhteistyössä Askel Aikuisuuteen -projektiin osallistuvien nuorten ja projektityöntekijöiden kanssa.

Materiaalin laatuksiksi asetettiin käyttäjälähtöisyys, selkokieli ja selkeys, tiedon olennaisuus ja monikanavaisuus. Kohderyhmän nuoria on osallistettu yhteiskehittämiseen, mutta heidän osaltansa mielipiteiden ja toiveiden kartoitus on kuitenkin jäänyt suppeaksi. Selkeä ja helppolukuisuus materiaalin tekee selkeä kieli ja otsikointi sekä vain oleellisten aiheiden käsittely. Yhtenäinen ja toistuva rakenne selkeyttää materiaalin luettavuutta. Materiaalissa on nuorille olennaista ja ajankohtaista tietoa. Monikanavaisuuden sijaan materiaalissa hyödynnetään visuaalisuutta ja erilaisia visuaalisia työkaluja, kuten kuvia, esimerkkitarinoita ja listoja.

Lopputuloksena syntyi selkeä ja käytännönläheinen tuotos, jota on helppo lukea ja jota projekti voi hyödyntää haluamallaan tavalla. Sosiaalisten taitojen oppiminen vaatii aikaa ja todellisia tilanteita. Pohtimalla vaihtoehtoisia toimintatapoja ja näkökulmia eri konteksteissa voidaan valmistautua uusiin tilanteisiin ja lisätä ymmärrystä itsestä sekä muista. Materiaalia voidaan jatkossa hyödyntää autismikirjon nuorten tiedon lisäämisessä ja kasvun tukena. Siitä voivat hyötyä myös autismikirjon nuorten vanhemmat, tukihenkilöt sekä nuorten parissa toimivat ammattilaiset. Jatkokehitysideana materiaalia voitaisiin kehittää sitä käyttävien palautteiden perusteella ja käsiteltävää sisältöä voitaisiin laajentaa uusilla ideoilla tai laatia kohdennettua ja pilkottua opastusta useisiin eri ympäristöihin.

Asiasanat: nuoret, sosiaalinen toimintakyky, itsenäistyminen, autismikirjo

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Social Services

Authors: Tuija Keikkonen, Kirsi Moilanen, Anna Rissanen, Henna Tapojärvi

Title of thesis: Supporting young people on the autism spectrum with social skills and becoming independent

Supervisors: Pirjo Ylikauma & Päivi Onkalo

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2020 Number of pages: 53 + 7

Our thesis was commissioned by Askel Aikuisuuteen -project from Autismiliitto, which offers guidance, training and events for people on the autism spectrum. The idea of our thesis was to produce an informative material for young people who are about to begin an independent living. The material is about social skills and how to improve them and therefore becoming more independent person who doesn't need as much support as he or she used to. The thesis was based on commissioner's needs; there is plenty of information about social skills and youth, but accessibility and clarity do not reach the target group.

Our thesis was a work-based functional project. During our project we collaborated with commissioner and target group to find out their expectations of the material. We took part in the expert group meetings and made written surveys for the project workers and had discussions with them. The theory of our thesis consists of theoretical information of autism spectrum, social ability to function and youth.

The direct aim of our thesis was to produce material that includes guidance and exercises that support young people on the autism spectrum to develop their social skills when becoming independent. The long-term aim is that young people learn the methods, tools and practices that help them in the new environments and to reach maturity.

The quality criteria set for the material were multi-channelled, user-orientated, described in plain language, clarity and relevancy. Young people of the target group were involved in co-development even though finding out their opinions and expectations was straitened. Produced material is readable because of clear text matter and headlines and managing relevant information only. Consistent and repetitive structure clarifies the readability of the material. The material contains relevant and up-to-date information for young people. Instead of multi-channel, the material is visual and utilizes visual tools such as images, example stories and lists.

As a result of the project, the supportive material about social skills was completed. The contents of the material are based on theoretical information and shared information in the expert group meetings. In the future, the material can be utilized to increase the knowledge and support the growth of young people on the autism spectrum. As a further development idea, the material could be developed on the grounds of the users' feedback, and the content could be expanded with new ideas or targeted and specified for different environments and situations.

Keywords: youth, social ability to function, becoming independent, autism spectrum

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA MATERIAALIN LAATUKRITEERIT	8
2.1	Opinnäytetyön tavoitteet	8
2.2	Omat oppimistavoitteet	8
2.3	Materiaalin laadun kriteerit	9
3	NUORTEN ITSENÄISTYMINEN	12
3.1	Autismikirjon nuoret ja itsenäistymisen tukeminen	14
4	SOSIAALINEN TOIMINTAKYKYISYYS	18
4.1	Sosiaaliset taidot osana sosiaalista kompetenssia	19
4.2	Sosiaalinen vuorovaikutus ja autismikirjo	22
5	AUTISMILIITTO JA ASKEL AIKUISUUTEEN- PROJEKTI	26
6	PROJEKTIN TOTEUTTAMINEN	28
6.1	Kehittämisen lähtökohdat	28
6.2	Ideointivaihe	29
6.3	Tuotteen luonnostelu	30
6.4	Tuotteen kehittäminen	31
6.5	Tuotteen viimeistely	32
7	ARVIOINTI	34
7.1	Tuotteen arviointi	34
7.2	Kehittämisprosessin arviointi	37
7.3	Johtopäätökset	39
8	POHDINTA	45
	LÄHTEET	48
	LIITTEET	55

1 JOHDANTO

Sosiaaliset taidot ovat tärkeässä roolissa työllistymisessä ja työmarkkinoilla, sillä valtaosa tämän päivän työpaikoista edellyttää hyviä sosiaalisia taitoja, uutisoi YLE (Tolvanen 2018, viitattu 19.10.2020). Sosiaaliset taidot vaikuttavat työelämän lisäksi muissakin ympäristöissä, kuten koulunkäynnissä, parisuhteessa ja ystävyys-suhteissa. Hallisen (2010) yläkouluikäisten nuorten parissa tehdyssä tutkimuksessa havaittiin, että sosiaalisella kompetenssilla eli sosiaalisilla taidoilla sekä sosiaalisella suoriutumisen ja sopeutumisen on vaikutusta nuorten sosiaalisiin suhteisiin ja kouluviihtyvyyteen.

Nuoret kohtaavat uusia elämäntilanteita aloittaessaan opintoja tai muuttaessaan pois lapsuuden kodistaan, ja nämä muutokset tuovat myös uusia ja erilaisia sosiaalisia tilanteita heidän elämäänsä. Kun vastuunotto omasta elämästä ja taloudesta kasvaa, se saattaa vaatia asiointia esimerkiksi erilaisissa virastoissa tai konttoreissa. Pari- ja ystävyys-suhteiden luominen ja niissä toimiminen ovat olennainen osa nuoruutta, jolloin lapsuudenkodista ja vanhemmista irtautuminen vievät nuorta kohti aikuisuutta ja itsenäisyyttä. Aikuisuuden ajatellaan koostuvan erilaisissa sosiaalisissa ja yhteiskunnallisissa yhteisöissä ja ympäristöissä toimimisesta, joihin lukeutuvat perhe- ja työ-elämä, sekä toimiminen harrastusten ja kavereiden parissa. Yhteisöihin kiinnittyminen ja niiden kehittäminen edellyttävät sosiaalisia taitoja ja ilman niitä ryhmiin kiinnittyminen on vaikeaa ja vaikutusmahdollisuudet sosiaalisissa verkostoissa voivat jäädä vähäisiksi. (Kurki 2006, 118-119; Dunderfelt 2011, 85-97.)

Haastavassa asemassa ovat autismikirjon nuoret, jotka Keski-suomalaisen uutisen mukaan ovat suuremmissa riskissä syrjäytyä muihin nuoriin verrattuna (Laatikainen 2016, viitattu 19.10.2020). Autismikirjon häiriöstä tarvitaan enemmän tietoa eri palveluissa, mutta siitä hyötyvät erityisesti autismikirjon henkilöt itse, jotka saattavat kokea selittämätöntä erilaisuuden tunnetta. Autismikirjon häiriöt ovat taustaltaan neurobiologisia ja niiden ilmeneminen vaihtelee yksilöllisesti, mutta yhteisiä piirteitä ovat erilaiset viestinnän ja vuorovaikutuksen vaikeudet. Ominaista on myös herkkyys stressille ja ylikuormittuminen sellaisissa tilanteissa, joita neurotyypilliset ihmiset eivät koe kuormittavina. Erityisen kuormittavia voivat olla esimerkiksi usein vaikeasti ennakoitavat sosiaaliset tilanteet. (Autismiliitto 2020a, viitattu 20.1.2020.)

Kuten muitakin taitoja, myös sosiaalisia taitoja voidaan harjoitella eikä autismikirjoja voida pitää esteenä työllistymiselle tai ihmissuhteille. Sosiaalisia taitoja harjoittelemalla ja ennakoimalla voidaan parantaa henkilön elämänlaatua ja tukea häntä selviytymään arjessa ja ihmissuhteissa aiempaa paremmin. Sosiaalisten taitojen tueksi ja niiden harjoitteluun olemme opinnäytetyönämme laatineet materiaalia yhteistyössä Autismiliiton Askel Aikuisuuteen -projektin kanssa. Psykoedukaation tavoin tuottamamme materiaalin keskiössä ovat vuorovaikutus, sosiaalisen toimintakyvyn edistäminen ja tunteiden hallinnan sekä tunteiden käsittelyn opettelu.

Opinnäytetyömme lyhyen aikavälin tavoitteena on työstää materiaalia, joka sisältää ohjeistusta ja harjoituksia, jotka tukevat autismikirjon nuoria sosiaalisten taitojen kehittämisessä itsenäistymisvaiheessa. Toiminnallisen opinnäytetyömme ja sen aikana laaditun materiaalin pitkän aikavälin tavoitteena on, että nuoret oppivat menetelmiä, työkaluja sekä toimintatapoja, jotka auttavat heitä uusissa ympäristöissä ja joiden avulla itsenäistyminen helpottuu.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA MATERIAALIN LAATUKRITEERIT

Tässä luvussa esitellään opinnäytetyön lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteet sekä omat oppimistavoitteemme, jotka ovat olleet viitekehystenä omalle oppimisellemme. Tässä luvussa esitellään myös materiaalin laadun kriteerit, jotka ohjasivat materiaalin tuottamisessa.

2.1 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyömme lyhyen aikavälin tavoite on työstää materiaalia tulevalle internetsivustolle sekä mahdollisesti myös oppaisiin. Materiaali sisältää ohjeistusta sekä harjoituksia, jotka tukevat autis-mikirjon nuoria sosiaalisten taitojen kehittymisessä itsenäistymisvaiheessa. Nettisivuilla tullaan jakamaan tietoa sellaisilla tavoilla, jotka ovat asiantuntijaryhmien ja ammattilaisten kanssa todettu selkeiksi ja kohderyhmälle sopiviksi. Tällaisia tapoja voivat olla esimerkiksi sarjakuvat, taulukot ja lyhyet videot.

Pitkän aikavälin tavoite on, että kohderyhmän nuoret oppivat menetelmiä, saavat työkaluja sekä toimintatapoja, jotka auttavat heitä toimimaan uusissa ympäristöissä ja joiden avulla itsenäistyminen helpottuu. Pitkän aikavälin tavoitteiden toteutumista on haastavaa arvioida etukäteen, koska ei voida vielä tietää miten kohderyhmä ottaa materiaalin vastaan ja kuinka paljon sitä hyödynnetään lopullisella verkkosivustolla. Pitkän aikavälin tavoitteiden arviointi jää siis abstraktille tasolle.

2.2 Omat oppimistavoitteet

Omat oppimistavoitteemme pohjautuvat sosiaalialan opiskelijoiden keskeisimpiin osaamisen alueisiin eli kompetensseihin. Keskeisimmät osaamisen alueet ovat eettisyys, asiakastyön osaaminen, kriittinen arviointi sekä palvelujärjestelmän osaaminen. (Oulun ammattikorkeakoulu 2020. Viitattu 23.10.2020.) Toiminnallisessa opinnäytetyössä perehdymme opinnäytetyön prosessiin ja sen toteuttamiseen. Projektituonosta työskentelytapaa voimme hyödyntää siirtyessämme sosionomiopiskelijoista sosiaalialan ammattilaisiksi työelämässä.

2.3 Materiaalin laadun kriteerit

Opinnäytetyön materiaalille on valikoitunut seuraavat laadun kriteerit: käyttäjälähtöinen, selkokielinen, selkeä, olennainen ja monikanavainen. Kriteerit vastaavat autismikirjon henkilöiden tarpeita jota tukevat heidän ymmärrystään opittavasta asiasta. Autismikirjon henkilöiden sosiaalisten, kommunikatiivisten tai muiden kongitiivisten rajoitteiden tukemiseksi, autismikirjon henkilöiden ympärillä olevien ihmisten tulee mukauttaa omaa käytöstään ja tapansa kohdata henkilö sekä huomioida autismikirjon tuomat rajoitteet. Usein tarvitaan myös fyysisen ympäristön muokkaamista. (Nylander 2011, 13.)

Laatu voidaan määrittellä niistä ominaisuuksista koostuvaksi kokonaisuudeksi, johon perustuu tuotteen kyky täyttää sille asetetut vaatimukset ja siihen kohdistuneet odotukset. Laadun määrittäjänä avainasemassa on asiakas. Kun asiakas otetaan mukaan päättämään, mitä toiminnossa tulisi seurata, selviävät laadun avaintekijät asiakkaan kannalta. Asiakkaan tyytyväisyyden seuraamisen lisäksi on määriteltävä laadun kriteerit, jotta saadaan kattava kokonaiskuva tuotteen laadusta. Sosiaali- ja terveydenhuollossa laadun voi määrittellä myös kyvyksi täyttää asiakkaan tarve, joka tuottaa yksilölle hyvinvointia. (Idänpää-Heikkilä, Outinen, Nordblad, Päivärinta, Mäkelä 2000. 8, 18. Viitattu 23.01.2020.)

Laatukriteeri on se mittaamisen perusta, joka kertoo meille, millaista tulosta ja laatutasoa tavoittelemme. Laatukriteeri on kuvaus palvelun tai toiminnon olennaisista ominaisuuksista, jota voidaan käyttää tuloksen tarkoituksenmukaisuuden arviointiin. (Idänpää-Heikkilä ym. 2000, 4. Viitattu 23.01.2020.) Laatukriteerit pyritään täsmentämään sellaiseen muotoon, että sitä voidaan mitata. Vertaamalla mittaustuloksia ennalta-asetettuihin tavoitteisiin nähdään, onko tavoitteet saavutettu. (Jyväskylän yliopisto. Viitattu 23.01.2020.) Laatukriteereiden valinta ohjaa toimintaa, jonka vuoksi laatukriteerit on määriteltävä huolellisesti ja harkiten (Idänpää-Heikkilä ym. 2000, 19. Viitattu 23.01.2020).

Pystyäksemme kehittämään **käyttäjälähtöistä** materiaalia on materiaalia laadittaessa huomioitava tulevien käyttäjien toiveet. Toiveet ovat liittyneet visuaaliseen ilmeeseen sekä sisällön suunnitteluun. Käyttäjälähtöisessä kehittämisessä inspiroidutaan kohderyhmän tuomista ideoista sekä palautteesta. Käyttäjälähtöisyydessä pyritään ymmärtämään käyttäjiä sekä heidän tarpeitaan. (Koi-vunen, Vuorela, Haukkamaa, 2014.) Materiaalin työstäminen tapahtuu yhteiskehittämisen mallin mukaisesti, mikä tukee käyttäjälähtöisyyden toteutumista. Yhteiskehittämisellä tarkoitetaan sitä,

että jotakin kokemusta, asiaa tai ilmiötä tutkitaan yhdessä, minkä seurauksena olisi tarkoituksena muutos ja sen vahvistaminen. Ne ovat palveluissa tai arjessa ideoituja ja toteutettuja kokeiluja, joiden toimivuutta arvioidaan yhdessä. (Järvenpää. Viitattu 6.4.2020.)

Selkokieli on helposti ymmärrettävää kieltä, jossa kieltä on tietoisesti ja suunnitelmallisesti muutettu niin rakenteellisesti kuin sisällöllisesti yleiskieltä mutkattommaksi. Selkokielessä otetaan huomioon vastaanottajan kielelliset edellytykset. Vaikealle kielelle ominaisia ovat pitkät ja harvinaiset sanat, pitkät lauseet sekä adjektiivien ja adverbien paljous. Selkeälle kielelle ovat puolestaan ominaisia lyhyet, tavalliset sanat, adjektiivien ja adverbien vähäisyys sekä lyhyet lauseet. Tärkein perusta selkotehtäviin kirjoittamisessa on aiheen ymmärtäminen. On tiedettävä ja ymmärrettävä tarkasti, mitä kirjoittaa. Vaikka selkotehtävin esitys on lyhyempi kuin vastaavasta aiheesta tehty yleiskielinen esitys, on taustamateriaalia ja tietoja aiheesta kerättävä runsaasti. Yksityiskohtia karsimalla aiheesta valitaan olennainen aines, jolle etsitään selkokielineen ilmiö. Kirjoittajan on jäseneltävä aihe ensin hyvin mielessään ja pyrittävä kirjoittamaan teksti suoraan selkokielineeksi. (Juvenen & Fadjukoff 1995, 36, 39-40.)

Autismikirjon henkilöiden kognitiivisessa toimintakyvyssä voi olla poikkeavuutena kokonaisuusien hahmottaminen. Keskeiskoherenssi on kyky nähdä kokonaisuus ja luoda merkityksiä asiayhteydestä. Johtopäätöksiä tehdään asiayhteyksien perusteella, kokonaisuuksia nähdään nopeasti, sen sijaan, että keskityttäisiin johonkin yksityiskohtaan. Henkilöt, joilla on autismi, osoittavat selvästi heikompa koherenssia. (Nylander 2011, 33- 34.) Henkilön voi olla vaikea hahmottaa olennainen asia kokonaisuudesta. Materiaalin laatimisessa meidän tulee huomioida asioiden esiintyminen. Kokonaisuusien hahmottaminen on helpompaa, kun kokonaisuuksia on pilkottu pienempiin osiin. Materiaalin yleisilmeen tulee olla **selkeä** niin väreiltään, kuviltaan kuin tekstien sijoittelun suhteen, jotta materiaalin käyttäjä löytää sieltä etsimänsä asian helposti. Selkeydellä pyritään lisäämään materiaalin käytettävyyttä.

Hyvin keskeistä materiaalin tuottamisessa on **olennaisen** informaation tuottaminen kohderyhmälle. Materiaaliin on koottuna ajankohtaista ja elämäntilanteeseen sopivaa tietoa, joka on hyödynnettävissä käyttäjien omassa arkielämässään. Olennaisen informaation tarkastelu sosiaalisista taidoista helpottaa ymmärtämään kokonaisuutta sekä niihin liittyviä asiayhteyksiä. Kokonaisuudessaan tämä tuottaa kohderyhmälle hyvinvointia. Tänä päivänä tiedon saanti on tehty helpoksi. Ongelmaksi muodostuu ennemminkin jaetun tiedon liian suuri määrä useassa eri kanavassa, jolloin

tietoa tarvitsevat henkilöt eivät saavuta tarvitsemaansa informaatiota. Suodattamalla tietoa riittävästi todelliseen tarpeeseen, tarkennetulle kohderyhmälle, tuodaan esiin kootusti olennaisimmat asiat. Tiedon kohdentaminen kohderyhmälle suunnatulle sivustolle edesauttaa tiedon käyttöön saamista. (Korvala 2019, 63.)

Pyrimme tuottamaan tietoa monikanavaisesti sosiaalisista taidoista kuvien, sarjakuvien ja luettavan selkokielen avulla monikanavaisuus huomioiden. Monikanavaisuus on tullut suorana toiveena kohderyhmältä. Tätä on perusteltu sillä, että monikanavaisuus antaa mahdollisuuden sisäistää tietoa eri keinoin sekä hahmottaa kokonaisuutta. Hahmottamista voivat edistää kuvitetut toimintaohjeet tai sosiaaliset kuvatarinat. (Maula & Äijö 2020. Viitattu 23.10.2020.) Monikanavaisuudella tavoitellaan kohderyhmän yksilöllistä hyötymistä materiaalista.

3 NUORTEN ITSENÄISTYMINEN

Nuoruus on suurten muutosten ikävaihe, jonka määrittelemisen tiettyihin ikävuosiin vaihtelee. Nuoruuden ajatellaan käsittävän ikävuodet 12–22, mutta esimerkiksi nuorisolain (1285/2016 3§) mukaan alle 29-vuotias määritellään vielä nuoreksi. Nuoruuden aikana henkilössä ja hänen elämässään tapahtuu fyysisiä, sosiaalisia ja psyykkisiä aikuisuuteen johdattelevia muutoksia, jotka jokainen käy läpi yksilöllisellä tavalla. Nuorilta odotetaan suurempaa vastuunottoa omassa elämässään. Tarvitaan muun muassa päätöksenteko kykyä, sekä kykyä hakeutua opintoihin ja suorittaa opinnot mahdollisimman hyvin. Lisäksi nuori kantaa vastuun tekemisistään myös lain edessä 15 vuotta täytettyään. (Aalberg & Siimes 2007, 15, 67; Nuortenmielenterveystalo 2020, viitattu 3.3.2020).

Nuoruus, kuten muutkin ikävaiheet, sisältää psyykkisiä tapahtumia, joita kutsutaan kehitystehtäviksi. Nuoruuden kehitystehtäviin kuuluvat emotionaalisen etäisyyden ottaminen lapsuudenkodista ja vanhemmista ja heidän uudelleen löytämisensä aikuisena. Nuori etsii omaa paikkaansa myös ikätovereistaan, joiden tukeen hän turvautuu kasvunsa aikana. Oman identiteetin ja seksuaalisuuden kehittyminen ja hyväksyminen ovat myös nuoruuden kehitystehtäviä, jotka nekin tapahtuvat suhteessa toisiin ihmisiin. (Aalberg & Siimes 2007, 67-68; Nuortenmielenterveystalo 2020, viitattu 3.3.2020.)

Nuoruuden kehitystehtävien läpikäyminen on olennainen osa aikuisuuteen kasvamista, ja niistä suoriutuminen tukee nuoren itsenäistymisestä. Psykyinen kasvu on samanaikaisesti sekä voimakasta kehitystä ja esimerkiksi persoonan vakiintumista, mutta myös taantumista, jolloin esimerkiksi koulumenestys voi heikentyä ja nuoressa saattaa korostua lapsenomaisia piirteitä, kuten uhmakkuutta. Persoonallisuuden rakenteiden järjestäytymisen myötä, esimerkiksi luonteenpiirteet ja kyvyt ovat sellaisia, joita henkilö tulee myös aikuisena huomaamaan itsessään. Persoonallisuuden kehitykseen vaikuttavat aikaisempien kehitysvaiheiden ja aikuisuuteen pyrkimisen lisäksi nuoren ja ympäristön välinen vuorovaikutus. Kehitystehtävistä suoriutuminen on psyykkisesti kuormittavaa, jonka vuoksi nuori tarvitsee usein vanhemman tai muun luotettavan aikuisen tukea. (Salomaa 2004, 20; Aalberg & Siimes 2007, 67-68, 74; Nuortenmielenterveystalo 2020, viitattu 3.3.2020.)

ITSENÄISTYVÄN NUOREN ROOLIKARTTA

Viisi keskeistä osa-aluetta

KUVIO 1. Itsenäistyvän nuoren roolikartta (Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä)

Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä on laatinut erilaisia roolikarttoja, joiden avulla eri elämäntilannetta kuten vanhemmuutta, parisuhdetta tai nuoruutta elävät henkilöt voivat tarkastella millaisia rooleja kyseinen elämänvaihe pitää sisällään. Roolikartan tarkoituksena on helpottaa elämänvaiheen hahmottamista ja sitä voivat nuoruutta ymmärtääkseen hyödyntää myös nuoren elämässä mukana olevat vanhemmat tai ammattilaiset. Roolikartta muodostuu eritasoisista rooleista, kuten motivaatoroolit, tavoiteroolit ja tekoroolit. Näiden roolien hallitseminen on perustana myös aikuisena toimimiselle. Sen lisäksi että nuori on nuori, on hän osa-alue-jaottelun ja motivaatoroolien mukaan myös elämästä oppiva, suhteitaan hoitava, arkeaan pyörittävä, rajoja asettava ja itseään arvostava henkilö. Motivaatoroolit jakautuvat tavoiteroleihin, jotka näkyvät roolikartassa ranskalaisilla viivoilla listattuna. Tavoiteroolit puolestaan jakautuvat tekorooleihin, jotka eivät ole kuviossa näkyvissä, mutta esimerkkejä niistä löytyy teoksesta Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi. (Ylitalo 2011, 33-34, 76-81.)

Siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen määritellään tapahtuvan noin kahdestakymmenestä kolmekymmeneen ikävuoteen tultaessa (Nyyti ry 2020, viitattu 2.11.2020). Aikuisuuden ajatellaan koostuvan

erilaisissa sosiaalisissa ja yhteiskunnallisissa yhteisöissä ja ympäristöissä toimimisesta, joihin lu-
keutuvat perhe- ja työelämä sekä toimiminen harrastusten ja kavereiden parissa. Siinä missä nuo-
rena rakennetaan identiteettiä ja etsitään paikkaa kaveripiireissä ja muissa sosiaalisissa ympäris-
töissä, kuten koulussa, oman paikan etsiminen aikuisuudessa jatkuu. Etsinnän kohteena voivat olla
esimerkiksi omia kykyjä ja intressejä vastaava työ tai parisuhde. Kehitystehtävinä mainitaankin elä-
mäkumppanin valitseminen, perheen perustaminen, ansiotyön aloittaminen sekä yhteenkuulu-
vuutta tarjoavien sosiaalisten ryhmien löytäminen. (Dunderfelt 2011, 85-97.)

Käsite aikuinen voidaan ymmärtää myös usealla tavalla. Juridinen aikuisuus tarkoittaa sitä, että on
Suomen lain mukaan täysi-ikäinen. Psykkinen aikuisuus taas on sitä, että osaa kantaa vastuun
omasta käyttäytymisestään, tunteistaan, arjestaan ja ihmissuhteistaan. Psykkiseen aikuisuuteen
liittyviä taitoja on hyvä opetella, jotta voi parhaansa mukaan välttää sekä oppia selviytymään vas-
toinkäymisistä niin ihmissuhteissa, raha-asioissa, työelämässä kuin opinnoissakin paremmin. Kun
nämä asiat ovat kunnossa, elämä sujuu monilta osin mukavammin ja helpommin. (Juusola 2015,
7.)

Nuoruuden ja varhaisaikuisuuden siirtymät voivat olla konkreettisia siirtymiä, esimerkiksi opiskelu-
jen aloittaminen uudessa oppilaitoksessa tai kaupungissa, mutta myös itsenäistymisen termiä voi-
daan kuvata myös eräänlaisena siirtymänä. Siirtymällä voidaan tarkoittaa myös kehitystehtävästä
toiseen siirtymistä. Itsenäisyys ja aikuisuus eivät kuitenkaan tarkoita, etteikö elämässä silti olisi
riippuvuussuhteita, olemmehan ihmisinä kaikki jollain tapaa riippuvaisia toisista ihmisistä. Erityis-
tarpeita ja -piirteitä omaava henkilö voi kuitenkin olla tavallista riippuvaisempi niin tukea tarjon-
neesta lähipiiristään kuin viranomaisverkostosta. (Pitkänen 2012, 15-16; Malm 2018, 15.)

3.1 Autismikirjon nuoret ja itsenäistymisen tukeminen

Autismikirjon nuorten kohtaamat haasteet itsenäistymisen vaiheissa ja jatko-opintojen aloittami-
sessa voivat vaatia suunnitelmallista ja tehostettua tukea. Pelkästään muuttaminen pois tutusta
kodista ja turvallisten ihmisten luota itsenäiseen tai tuettuun asumiseen tuottavat suuria muutoksia
elämässä, ja niihin sopeutuminen vie aikaa. Voimakas pysyvyyden tarve eli muutosten heikko sie-
täminen onkin tyypillisimpiä autismikirjon piirteitä (Nylander 2010, 23). Viimeistään yläkoulussa
opettajien, opiskelutilojen ja lukujärjestysten vaihtuvuus lisääntyy, opettaminen tapahtuu eri opet-

tajien toimesta eri luokkatiloissa ja mahdollisesti muuttuvissa ryhmissä, ja tämä vaihtuvuus lisääntyy toisen asteen opinnoissa sekä korkeakouluissa. (Ozonoff, Dawson & McPartland 2008, 193; Koskentausta, Koski & Tani 2018, 1496, viitattu 21.4.2020.)

Autismiliitto on selvittänyt kyselylomakkeella autismikirjon nuorilta ja heidän vanhemmiltaan, millaisia haasteita autismikirjon nuoret kohtaavat nyt ja tulevaisuudessa. Kyselyyn vastasi 16 nuorta, joista suurin osa (88%) kertoi haasteekseen kommunikoinnin toisten kanssa, mutta myös itsenäiseen elämään liittyviä haasteita oli monella. Esimerkiksi vähintään puolet vastaajista kokivat ajanhallinnan, seuraavaan toimintaan siirtymisen, uuteen ympäristöön sopeutumisen, työelämään siirtymisen ja itsestä huolehtimisen haasteena. (Lehmonen 2017, 23.) Nuorten huolet ovat perusteltuja, esimerkiksi suuri osa autismikirjon henkilöistä on työelämän ulkopuolella tai saattaa työskennellä alipalkattuna koulutuksestaan huolimatta (Kirjanen, Tuulio-Henrikson & Autti-Rämö 2014, viitattu 21.4.2020).

Riittävä tuki, opiskelemaan ja työelämään pääseminen sekä niissä pärjääminen mietittyvät suurinta osaa kyselyyn vastanneista nuorista. Itsenäiseen elämään tarvitaan tukea uuden elämäntilanteen ennakoimisessa, muutoksiin ja uusiin tilanteisiin valmistautumisessa, omien vahvuuksien löytämisessä ja hyödyntämisessä, työmahdollisuuksien löytämisessä ja arjen askareiden suoriutumisessa. Hyvätasoiset autismikirjon henkilöt, jotka ovat saaneet riittävästi kuntoutusta ja tukea, ovat nuoruuteen mennessä usein kehittäneet hyviä taitoja selviytyä sosiaalisista tilanteista ja oppineet sosiaalisen kanssakäymisen normeja. (Ozonoff ym. 2008, 194; Lehmonen 2017, 25.)

Perheen kesken on voitu oppia ja tottua vuorovaikutukseen autismikirjon henkilön kanssa, mutta ryhmissä ja ikätovereiden parissa sosiaaliset vaikeudet ilmenevät selkeämmin. Autismikirjolla on vaikutuksensa henkilön kokemuksiin sosiaalisista tilanteista: ne voivat tuntua epämiellyttäviltä tai tarpeettomilta eikä niiden sisältöä välttämättä koeta kiinnostavaksi. Kuten nuoruuden kehitystehtäviä käsiteltäessä kuitenkin mainittiin, nuoruuteen ajatellaan kuuluvan ikätovereiden kautta tapahtuva itsenäistyminen vanhemmista, nuoruudessa hakeudutaan ja turvaututaan kaverisuhteisiin vanhempien sijaan ja etsitään omaa paikkaansa juuri ikätovereiden parista. Sosiaaliset taidot ovat merkittävässä asemassa koetun hyvinvoinnin kannalta, ja niitä tarvitaan kaveri- ja seurustelusuhteiden luomiseen. Autismikirjon henkilölle voi esimerkiksi olla haastavaa ilmaista kiinnostusta toisesta ihmisestä tai toisaalta ymmärtää toisen ystävällisyys ja kiinnostus häntä kohtaan oikein. Kiinnittämällä huomiota sosiaalisiin taitoihin ja vuorovaikutukseen opiskeluissa sekä itsenäistymisen

vaiheissa, luodaan paremmat edellytykset koettuun hyvinvointiin ja yhdenvertaisuuteen vertaisiin nähden. (Ozonoff ym. 2008, 171; Hallinen 2010, 18; Juhola 2018, 186-187.)

Aikuistumisen ja itsenäisen elämän aloittamisen haasteet voivat herättää epäilyksen autismikirjosta, jos henkilöllä ei ole sitä varhaisemmassa vaiheessa todettu. Suuri määrä autismikirjon henkilöistä on työttömänä tai elää erilaisten etuuksien varassa, vaikka heillä olisikin potentiaalia työntekoon (Juhola 2018, 198). Autismikirjo ei kuitenkaan ole este itsenäiselle asumiselle, parisuhteelle, opiskelujen aloittamiselle tai työelämään siirtymiselle. Henkilön kognitiivinen toimintakyky ja mahdollisuus erilaisiin palveluihin ja tukitoimiin sekä ympäristön asennoituminen ovat ratkaisevammassa roolissa. (Koskentausta ym. 2018. 1494–1499, viitattu 21.4.2020.)

Kuntoutuksen ja tukitoimien tarve riippuvat kognitiivisesta kehityksestä ja toimintakyvystä sekä oireiden vaikeudesta. Iän myötä autismikirjon oireet voivat lieventyä ja työllistymisellä on todettu olevan positiivisia vaikutuksia henkilön mielialassa sekä kognitiivisessa toimintakyvyssä (Kirjanen 2014, viitattu 21.4.2020). Arjen sujuvuutta voivat struktuurien ja rutiinien lisäksi helpottaa myös vertaistuki ja tukikeskustelut (Koskentausta ym. 2018, 1496, viitattu 21.4.2020). Autismikirjon henkilöiden kuntoutuksessa voidaan hyödyntää psykoedukaatiota. Käypä hoito -suositus (2013) määrittelee psykoedukaation erilaisten hoitomenetelmien ja -tekniikoiden hyödyntämistä kuntoutumisessa tai osana kuntoutumista tai hoitoa. Psykoedukaatiosta voidaan käyttää muitakin nimityksiä, kuten tiedollinen ohjaus, koulutuksellinen hoitomalli, koulutuksellinen terapia sekä opastava ohjaus. (Oksanen 2013. Käypä hoito- suositus, viitattu 5.4.2020; Socada 2020, viitattu 7.4.2020.)

Psykoedukaation tarkoituksena on kokonaisvaltaisen ymmärryksen lisääminen henkilön diagnoosista, kuntoutuksesta, diagnoosille ominaisista erityispiirteistä sekä erityisesti alkuvaiheessa diagnoosin kanssa elämisestä. Psykoedukaation menetelmin ja tekniikoin pyritään parantamaan henkilön ja hänen lähipiirinsä elämänlaatua ja toimintakykyä. Menetelmät ja tekniikat ovat useimmiten toiminnallisia harjoitteita, joita ohjaa ammatillinen asiantuntija. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että psykoedukaatio olisi yhdensuuntaista ammatilliselta ohjattavalle annettavaa tietoa. Tarkoituksena on, että asiantuntijuus on jaettava. Punaisena lankana ja tärkeinä osa-alueina psykoedukaatiossa on laadukas vuorovaikutus, sosiaalisen toimintakyvyn edistäminen ja tunteiden hallinnan ja tunteiden käsittelyn opettelu. Kaiken toiminnan lähtökohtana tulisikin olla henkilön ja hänen lähipiirinsä oma kokemus, johon asiantuntijuus tuo oman lisänsä. (Kanerva, Kuhanen, Oittinen & Schubert 2012, 92-115.)

Keskeinen osa psykoedukaatiota on toiveikkuuden lisääminen ja säilyttäminen. Parhaimmillaan asiakkaan hyvinvointi ja toimintakyky vahvistuvat niin, että diagnoosi jää toissijaiseksi ja tärkeimmäksi päämääräksi nousee täysipainoisen elämän eläminen. Tähän tilanteeseen pääseminen edellyttää suurta, perustavanlaatuista positiivista muutosta asenteissa ja käyttäytymisessä. Oman toiminnan vaikuttavuuden tiedostaminen lisää osallisuuden tunnetta henkilön omassa elämässä. Psykoedukaatiolla pyritään tuomaan tietoiseksi henkilön oman toiminnan, käyttäytymisen ja asenteiden myötä tapahtuvat vaikutuksen elämänlaatuun ja tulevaisuuden näkyisiin. (Berg 2009, 151.)

4 SOSIAALINEN TOIMINTAKYKYISYYS

Yhdenvertaisuus periaatteena tarkoittaa, että kaikilla ihmisillä on sama arvo riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vammauksesta, mielipiteestään, poliittisesta tai ammattiyhdistystoiminnastaan, perhesuhteistaan, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Suomen perustuslaissa yhdenvertaisuuden periaate viittaa sekä syrjinnän kieltoon että ihmisten yhdenvertaisuuteen lain edessä. (Oikeusministeriö 2020. Viitattu 6.4.2020.)

Vuorovaikutus on osa jokaiselle ihmiselle kuuluvia perusoikeuksia. Ymmärretyksi ja kuulluksi tuleminen ovat perustarpeita, joiden puutteelliseksi jääminen vaikuttaa ihmiseen kokonaisvaltaisesti. Toimivalla kommunikoinnilla on myönteisiä vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin ja käytökseen, koska kommunikointi antaa mahdollisuuden ihmissuhteisiin, ystävyyteen, iloon ja tyydytyksen tunteisiin (Nind & Hewett, 2011, 49). YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 19. artiklassa oikeudesta vuorovaikutukseen on säädetty seuraavasti: ”Jokaisella on oikeus mielipiteen- ja sananvapauteen; tähän sisältyy oikeus häiritsemättä pitää mielipiteensä sekä oikeus rajoista riippumatta hankkia, vastaanottaa ja levittää tietoja kaikkien tiedotusvälineiden kautta.”

Sosiaalista toimintakykyä voidaan kuvailla toisten ihmisten kanssa suoriutumisen taitona. Rakentakseen toimivia ihmissuhteita on yksilön huomioitava toisia ihmisiä sekä vaihtuvia tilannetekijöitä. Saavuttaakseen omia tavoitteitaan on yksilön myös kyettävä pitämään omia puoliaan ja olemaan pitkäjänteinen. Sosiaalisella toimintakyvyllä on paljon yhtäläisyyksiä persoonallisuuden piirteisiin, sillä se on ominaisuus, joka odottaa piilevänä tilaisuuttaan ja toteutumistaan. Sosiaalisissa tilanteissa se voi näyttäytyä muun muassa ulospäin suuntautuneisuutena, neuroottisuutena tai toisten huomioon ottamisena. Sosiaalinen toimintakyky on sidoksissa tilanteisiin, joten se sisältää ymmärryksen tilanteen vaatimuksista, kyvyn virittäytyä tilaisuuden tai toisen ihmisen aaltopituudelle. Toimintakykyisyyttä on myös kyky ymmärtää ja kuunnella toista henkilöä vuorovaikutuksessa. Sosiaalista toimintaa ovat kaikki ihmisten väliset vuorovaikutustilanteet ja sosiaalinen toimintakyky vaikuttaa siihen, miten yksilö selviää vuorovaikutustilanteessa. Toimintakykyisellä ihmisellä on mahdollisuus ja halu vaikuttaa elämäänsä yhdessä muiden ihmisten kanssa toimien. Toimintakyky muodostuu, rakentuu ja toteutuu toiminnan, ajattelun ja tunteiden dialektisena kehänä. (Lahikainen & Pirttilä- Beckman 1998, 222; Kylliäinen, Helminen & Rantanen 2016, 21.)

Kriittistä psykologiaa edustava Klaus Holzkamp on jaotellut toimintakykyisyyden rajoittavaan ja yleistettyyn toimintakykyyn. Rajoitettu toimintakyky tarkoittaa, että yksilö toistaa aiemmin laadittuja normeja vuorovaikutuksessa tai kehittää uusia rajoittavia sääntöjä yhdessä toisten ihmisten kanssa sen sijaan, että yksilö pyrkisi kyseenalaistamaan olemassa olevia ja uusia sääntöjä. Yleistetty toimintakykyisyys toteutuu, kun yksilö pyrkii kehittämään uusia toimintatapoja ja kyseenalaistaa olemassa olevia sääntöjä vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Tämän kaltainen toiminta on ihmiselle perustarve. Yksilöllä on tarve toimia yhdessä muiden ihmisten kanssa mahdollistaakseen sekä oman, että muiden kehittymisen sekä rajoittavien toimintatapojen sekä sääntöjen purkamisen. (Lindh, Härkäpää & Kostamo-Pääkkö 2018, 49. Viitattu 6.4.2020.) Sosiaalisen toimintakyvyn merkityksen ymmärtäminen on tärkeää, kun pyritään vahvistamaan itsenäistyvien autismikirjon nuorten sosiaalisia taitoja psykoedukaation keinoilla. Oman toiminnan vaikuttavuuden tiedostaminen vuorovaikutustilanteissa lisää osallisuuden sekä hyvinvoinnin tunnetta.

Ihminen on monimutkainen kokonaisuus ja kaikissa vuorovaikutustilanteissa on olemassa sekä yhteisön tavoitteet sekä yksilölliset motiivit. Sosiaalinen toimintakyky on erottamaton osa tätä kokonaisuutta. Kaikkien yksilöiden tarpeena on ottaa vastaan sekä välittää sosiaalisia arvoja samojen yhdenvertaisuussääntöjen mukaan. Sosiaalinen toimintakyky edesauttaa yksilön toimintaa osana sitä yhteisöä, jossa hän elää. Yhteisön muodostama kokonaisuus toteuttaa itseään yksilöiden kautta ja vastaavasti yhteisö toteuttaa yksilön tarkoitusta. (Lahikainen & Pirttilä-Beckman 1998, 227-228.)

4.1 Sosiaaliset taidot osana sosiaalista kompetenssia

Sosiaalinen toimintakyky rinnastetaan useassa kirjallisuudessa yhtäläiseksi sosiaalisen kompetenssin kanssa. Sosiaalisen kompetenssin osa-alueet vaihtelevat hieman eri tutkijoiden mukaan. Määritelmää voidaan ajatella kuitenkin eräänlaisena sateenvarjokäsitteenä. Tämä sisältää kolme eri osa-aluetta: sosiaaliset taidot, sosiaalinen suoriutuminen ja sosiaalinen sopeutuminen. Yhteistä sosiaalisen kompetenssin määritelmillä on kuvata yksilön kykyä hyödyntää omia henkilökohtaisia sekä ympäristön resursseja ja pyrkiä näin saavuttamaan sosiaalisia sekä henkilökohtaisia tavoitteitaan. Yksilön positiivisten kokemusten kerryttäminen arkisista tilanteista jo varhaisessa lapsuudessa on tärkeää, koska ne ovat perustana ihmissuhteille tulevaisuudessa. (Hallinen 2010, 18; Viinamäki 2005, 14; Kylliäinen ym. 2016, 21.) Jotta yksilö käyttäytyy asiaankuuluvasti ja tehokkaasti

eri tilanteissa, on hänen hyödynnettävä sosiaalisen kompetenssin tietoja, taitoja ja asenteita. Kompetenssit ovat sidoksissa vallitsevaan kulttuurin normeihin ja moraaliiin, joihin yksilö suhteuttaa omaa toimintaansa. Tämä edesauttaa yksilön myönteisten suhteiden säilymistä lähipiiriin ihmisiin. (Halinen 2010, 18.)

KUVIO 2. Sosiaalisen toimintakyvyn osa-alueet ja konteksti (Kylliäinen, Helminen & Rantanen 2016, 22)

Kehitysympäristöissä opitut tietynlaiset käyttäytymisen taidot, mahdollistavat rakentavan vuorovaikutuksen ihmisten välillä. Sosiaalisilla taidoilla vältetään negatiivisia seurauksia sosiaalisessa kanssakäymisessä ja kerrytetään positiivisia kokemuksia. Nuoruudesta tulleet kokemukset määrittelevät vuorovaikutustilanteita ja sitä mitä yksilö niiltä odottaa ja millaisena hän pitää itseään näissä tilanteissa. (Hallinen 2010, 19; Kylliäinen ym. 2016, 21,22,). Sosiaaliset taidot ovat vahvasti riippuvaisia sekä kulttuurisesta, että historiallisesta kontekstista. Kulttuurisidonnaisuus keskeisimmissä sosiaalisissa taidoissa nykypäivänä ilmenee lähinnä nopeana ja monipuolisena verkostoitumisena. Verkostoituminen edellyttää yksilöltä muuntautumiskykyä ja tehokkuutta.

Sosiaaliset taidot ja se, mikä tekee henkilöstä sosiaalisesti taitavan, riippuvat sekä kulttuurisesta että historiallisesta kontekstista. Sosiaaliset taidot voi tiivistää kyvyksi tulla toisten ihmisten kanssa toimeen, ja siksi niitä on mahdoton määritellä ilman sidonnaisuutta johonkin aikakauteen tai kulttuuriin. Nykyään yksi keskeisimmistä sosiaalisista taitoa osoittavista piirteistä on kyky nopeaan ja

monipuoliseen verkostoitumiseen. Verkostoituminen edellyttää yksilöltä tehokkuutta ja muuntautumiskykyä. Erilaisissa tilanteissa toimiakseen, on yksilön hyödynnettävä erilaisia taitoja ja toiminnan malleja, ollakseen sujuvassa vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. (Keltinkangas-Järvinen 2010, 20-22.)

Sosiaaliset taidot eivät ole sama asia kuin sosiaalisuus. Sosiaalisia taitoja opitaan samoin kuin muita taitoja, jotka ovat sidoksissa vuorovaikutukseen. Sosiaalisuutta määrittää halu olla toisten ihmisten seurassa, mutta sosiaalisia taitoja taas kuvaa paremmin kyky olla ihmisten kanssa. Sosiaaliset taidot ovat kyky käyttäytyä tilanteisiin sopivalla tavalla ja muodostaa ihmissuhteita. Sosiaaliset taidot helpottavat yksilön hyväksymistä osaksi yhteiskuntaa. Sosiaalisten taitojen oppimiseen ja kehitykseen vaikuttavat yksilön synnynnäiset ominaisuudet eli biologiset tekijät. (Keltinkangas-Järvinen 2010, 20-22; Hallinen 2010, 19,20; Kylliäinen ym. 2016, 21,22).

Yksilön temperamentti, luokitellaan synnynnäiseksi ominaisuudeksi. Temperamentti luo rajoja sille, miten yksilö reagoi erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Koska sosiaaliset taidot ovat sidoksissa vuorovaikutukseen, pelkkä ulkoa opittu mekaaninen toiminta ei ole riittävä sosiaalisissa tilanteissa. Vuorovaikutuksessa on hyvä huomioida myös oikea ajoitus sekä vastavuoroisuus. Jo lapsena kehittyviä sosiaalisia perustaitoja ovat aloitteen tekeminen keskustelussa, puheenvuoron antaminen ja jakaminen. Kehittyneemmin sosiaaliset taidot voivat ilmetä monimutkaisemmin auttamisena, jakamisena ja lohduttamisena. (Keltinkangas-Järvinen 2010, 20-22; Hallinen 2010, 19-20; Kylliäinen ym. 2016, 21-22.)

Sosiaalinen suoriutuminen viittaa yksilön käytössä olevien sosiaalisten taitojen sopivuuteen ja vaihteluun erilaisissa tilanteissa. Sosiaalisella suoriutumisella kuvataan yksilön kykyä mukauttaa omaa käyttäytymistään sosiaalisten vaatimusten mukaisesti. Vaatimukset säännöistä ja odotuksista vaihtelevat eri systeemeissä. Ollakseen osa systeemiä yksilön on tunnistettava nämä odotukset sekä noudatettava niitä. Sosiaalinen sopeutuminen kuvaa yksilön saavutuksia sisäistää sosiaalisiin tilanteisiin sopiva käyttäytyminen, oman ikätason mukaisesti sekä ylläpitää myönteisiä ihmissuhteita. Sosiaalinen sopeutuminen ilmenee laadukkaina ihmissuhteina, suosiona yhteisöjen keskuudessa, sekä myönteisenä käsityksenä itsestä ja omista sosiaalisista kyvyistä. (Kylliäinen ym. 2016, 22-23.)

Sosiokognitiiviset taidot ovat yksilön toimintaa ohjaavia taitoja, jotka mahdollistavat tiedon havaitsemisen ja prosessoinnin sosiaalisissa tilanteissa. Yksilö havainnoi, tulkitsee ja tekee oikeaan osuvia päätelmiä, mikä kerryttää informaatiota sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Informaatio ohjaa yksilön omaa toimintaa sekä ajattelua ja mahdollistaa vaihtoehtoisten toimintamallien hakemisen muistista. Sujuva toiminnanohjaus mahdollistaa käyttäytymisen sekä tunteiden säätelyn ympäristöön sopivalla tavalla. Tapa tulkita sosiaalisia tilanteita on yksilöllistä. Toiset peilaavat sosiaaliin tilanteisiin omia kokemuksiaan, kun taas toiset antavat painoarvoa tilannevihjeille. (Hallinen 2010, 20; Kylliäinen ym. 2016, 24.)

Emotionaalisissa taidoissa keskeistä on tunteiden tunnistaminen, osoittaminen sekä niiden säätely. Emotionaaliset taidot vaikuttavat sosiokognitiivisten taitojen kautta suoraan sekä epäsuorasti. Suoria vaikutuksia tarkastellaan yksilön kokemien tunteiden kautta ja siten, kuinka hän tunnistaa, ilmaisee sekä nimeää niitä. Epäsuoraa vaikutusta voidaan tarkastella yksilön kokeman empatiakyvyn kautta, eli kuinka hän osaa lukea ja tunnistaa toisen ihmisen tunteita ja asettua toisen ihmisen emotionaaliseen tilaan. Emootioiden säätelyn avulla yksilö tekee päätöksiä. Luonnollisesti yksilö pyrkii tilanteisiin, jotka tuovat hänelle positiivisia tuntemuksia negatiivisten sijaan. Tunteiden tunnistaminen ohjaa yksilön tekemiä päätöksiä erilaisissa tilanteissa. Motivationaalista tekijää määrittelee yksilön halukkuus osallistua ja kuulua ryhmään. Yksilön tavoitteita määrittelee se, mitä hän tavoittelee ollakseen vuorovaikutuksessa toisten kanssa. (Halinen 2010, 21; Kylliäinen ym. 2016, 24.)

Minäkuva rakentuu yksilön kokemuksista itsestään ja omista taidoistaan ja siitä, millaisina kokemuksin yksilö kohtaa sosiaalisia tilanteita sekä miten hän uskoo pärjäävänsä niissä. Yksilön käsitykset itsestään ja mahdollisuuksistaan heijastuvat yksilön käyttäytymiseen vuorovaikutustilanteissa. Yksilön kokemus vaikuttaa eri tilanteisiin muiden ihmisten kanssa ollessa vahvistuu positiivisen minäkuvan myötä. (Hallinen 2010, 23; Kylliäinen ym. 2016, 25.)

4.2 Sosiaalinen vuorovaikutus ja autismikirjo

Autismikirjoon kuuluvat usein eritasoiset haasteet sekä verbaalissa että nonverbaalissa vuorovaikutuksessa. Varhaisesta lapsuudesta saakka autismikirjon piirteisiin kuuluvat toimintojen toistaminen, vaihtuvien ympäristöjen ja päivittäisten rutiinien muutosten kokeminen haastavana sekä epätavallisen suuri reaktio aistikokemuksiin. Tyypillisiä erityispiirteitä nähdään myös nonverbaalissa

ilmaisussa, kuten katsekontaktin säilyttämisessä sekä toisten ihmisten ilmeiden ja eleiden tulkitsemisen vaikeudessa. Kaikki nämä piirteet vaikuttavat sosiaalisten taitojen kehittymiseen ja voivat siten johtaa myös vähäisiin sosiaalisiin suhteisiin. (Isni 2010, 20-24.)

Autismikirjon henkilöt voivat kokea syrjintää sosiaalisissa tilanteissa. Keskeiset sosiaaliset kontekstit, kuten työpaikan yhteisö, harrastustoiminta tai ystäväpiirit, voivat jäädä tavoittamattomiksi, vaikka henkilö itse toivoisi pääsevänsä niihin sisään. Voi myös olla niin, että vaikka sosiaalisia konteksteja olisi olemassa, ei kokemus kuulluksi, ymmärretyksi ja nähdyksi tulemisesta toteudu täysin. Tästä johtuen voi tulla kokemus ulkopuolisuudesta ja yksinäisyydestä. Autismikirjon henkilöiden sosiaalisten kontekstien puutteiden ei voida ajatella olevan lähtöisin vain henkilöstä itsestään. Usein on enemmänkin kysymys siitä, että autismikirjon henkilöiden tapa toimia sosiaalisissa tilanteissa on luonteeltaan sellaista, että se vaatii ympäristöltä aikaa ja ymmärrystä. Nopeasti muuttuvat tilanteet eivät anna aikaa sopeutua. Kirjoittamattomat, implisiittiset normit eivät välttämättä avaudu autismikirjon henkilöille samalla tavoin kuin neurotyypillisille henkilöille. Kiertoilmaisut ja muut toimintatavat, jotka usein toistuvat sosiaalisissa tilanteissa, ovat omiaan herättämään hämmennystä henkilöissä, joille tiedon prosessointi tapahtuu konkreetian kautta. Mikäli sosiaalisten normien noudattaminen niissä sosiaalisissa konteksteissa, joihin autismikirjon henkilö kuuluu tai haluaisi kuulua, on täysin normien mukaista ja joustamatonta, voi henkilölle tulla vahva kokemus siitä, että häntä ei hyväksytä niissä omana itsenään. (Kylliäinen ym. 2016, 64-65).

Yhteiskunnan ja yhteisöjen toimimiseksi on kuitenkin välttämätöntä, että niihin kuuluvat henkilöt noudattavat ainakin tiettyjä normeja. Välttämättömiä normeja yhteiskunnallisella tasolla ovat esimerkiksi toisten ihmisten koskemattomuuden kunnioittaminen. Yhteisöt ja ryhmät muodostavat omia normejaan eli rajoja sille, millainen käyttäytyminen on sopivaa ja mikä taas sopimatonta. Normit voivat olla eksplisiittisiä tai implisiittisiä. Eksplisiittiset normit ovat ääneen sanottuja tai kirjoitettuja lakeja, säännöksiä tai ohjeistuksia. Implisiittisiä normeja ei sanoiteta ääneen tai kirjoiteta ylös, mutta ne sanelevat silti yhteisöjen ja ryhmien toimintaa. Implisiittisten normien olemassaoloa ei aina tiedostetakaan ennen kuin joku yhteisön tai ryhmän jäsen rikkoo niitä. Normit syntyvät vallitsevan kulttuurin ja ajan viitekehyydessä. Normit muuttuvat harvoin nopeasti, ja sillä ne ovat usein vakiintuneet syvälle yhteisön toimintakulttuuriin. (Harviainen, Marila, Mikkola, Pörhölä, Valkonen, Valo & Ylinen 2002.)

Klassisesta autismikirjon oirekuvasta ja yleisistä piirteistä puhuttaessa on kuitenkin tärkeää muistaa ja huomioida, että ne ilmenevät jokaisella henkilöllä yksilöllisesti ja todella vaihtelevasti. Toisilla

voi olla haasteita kommunikoinnin jokaisessa vaiheessa, kun toisilla tuskin on haasteita ollenkaan. Myös sukupuolella on todettu olevan vaikutusta sosiaalisten taitojen ilmenemisessä. Tutkimusten mukaan autismikirjon tytöillä ja naisilla on usein kehittyneemmät sosiaaliset taidot kuin pojilla ja miehillä. Tämä on vaikeuttanut tyttöjen ja naisten autismikirjon tunnistamista, minkä vuoksi mies-sukupuoli on voimakkaammin edustettuna autismikirjon häiriössä. (Autismiliitto 2020c. Viitattu 20.4.2020.)

Stevanovicin ja Koskisen (2018, 2020-25) kirjallisuuskatsauksessa autismikirjon keskeiset vuorovaikutuksen erityispiirteet on jaettu kolmeen osioon. Ensimmäinen alue käsittää kehollisen vuorovaikutuksen erityispiirteet. Aiemmin mainittu katsekontaktin puute ja kehon liikkeiden tulkitsemisen haasteet on aiemmissa tutkimuksissa käsitetty liittyvän osaltaan autismikirjoon kuuluvaan sosiaaliseen ahdistukseen (Kaartinen, Puura, Mäkelä, Rannisto, Lemponen, Helminen, Salmelin, Himanen & Hietanen 2012, 14). Stevanovic ja Koskinen tuovat esille uusimman tutkimusnäkökulman, jonka mukaan autismikirjon kehollinen vuorovaikutus johtuisikin puutteellisesta toisen ihmisen peilaamisesta, jota ihmiset tavallisesti tekevät vuorovaikutustilanteissa vaistonvaraisesti. Vuorovaikutus ilman peilaamista eli synkronoitumista voi vaikeuttaa yhteisymmärryksen syntymistä vuorovaikutuksessa olevien henkilöiden välille.

Toinen keskeinen vuorovaikutuksen erityispiirre on vaikeus kontekstin ymmärtämisessä. Kaikki vuorovaikutus ihmisten välillä vaatii kontekstin vuorovaikutukseen osallistuvien henkilöhistoriasta ja suhteista heidän välillään. Aihekonteksti, eli se mistä keskustelussa on kyse, miksi aiheesta keskustellaan ja miksi aihe on vuorovaikutukseen osallistuville henkilöille mielenkiintoinen, muodostaa myös tärkeän osan vuorovaikutuksen kontekstin ymmärtämisestä. Vuorovaikutuksen normi on, että keskustelijat ymmärtävät laajemman kontekstin olennaisena eikä pienillä yksityiskohdilla ole yhtä suurta painoarvoa. Autismikirjon henkilöiden haasteiden kontekstin ymmärtämisessä on ehdotettu johtuvan siitä, että heille pienet yksityiskohdat nousevat pääasiaksi vuorovaikutuksessa. Autismikirjon henkilöiden vaikeudet tulkita ironisia ja sarkastisia kommentteja, eli sanojen tulkitseminen kirjaimellisesti, on esitetty johtuvan juuri kontekstin eli laajemman viitekehyksen ymmärtämisen vaikeudesta. Teoriaa tukee tutkimus, jossa havaittiin autismikirjon lapsien kiinnostuvan yksityiskohdista neurotyyppisiä lapsia enemmän (Klin, Jones & Schultz 2003, 345-60.)

Kolmanneksi erityispiirteeksi Koskinen ja Stevanovic (2018, 2020-2025) ovat määrittäneet vuorovaikutuksen affektiivisuuden puutteen. Affektiivisuus vuorovaikutuksessa tarkoittaa muun muassa

tunteiden, kiinnostuksen kohteiden, elämysten ja kokemusten jakamista. Näiden asioiden jakaminen toisten kanssa on eräs vuorovaikutuksen kulmakivistä, ja se toimii motivaattorina vuorovaikutukseen hakeutumisessa. Kontekstin ymmärtäminen on affektiivisuuden kannalta tärkeää. Jos ei ymmärretä kontekstia, on myöskin vaikea ymmärtää, mitä ja millä tavalla vuorovaikutuksessa jaetaan ja millaista vastavuoroisuutta keskustelukumppani odottaa. Kehollinen tunnistaminen nivoutuu vuorovaikutuksessa yhteen kontekstin ja affektiivisuuden kanssa (Stevanovic & Koskinen 2018, 2026).

Sosiaalisten taitojen tukeminen on ratkaisevan tärkeä tekijä autismikirjon henkilöiden toimintakyvyn kehittymisen kannalta. Sosiaalisen toimintakyvyn puutteella on yhteys autismikirjon lasten ja nuorten alisuoriutumiseen koulussa, millä on kauaskantoiset vaikutukset. (Kirjanen ym. 2014, viitattu 21.4.2020.) Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa syntyy parhaimmillaan ihmisten välille ymmärrys, joka mahdollistaa merkitysten jakamisen ja osallisuuden vahvistumisen. Autismikirjon henkilöiden sekä neurotyypillisten henkilöiden tapa merkityksen jakamiseen ja kokemiseen voi erota toisistaan. Tällöin on tärkeää pyrkiä kokemusmaailmojen kohtaamisen tai ainakin lähentymiseen

5 AUTISMILIITTO JA ASKEL AIKUISUUTEEN -PROJEKTI

Autismiliitto ry on valtakunnallinen asiantuntija- ja kansalaisjärjestö, jonka toiminta-ajatus perustuu autismikirjon henkilöiden ja heidän läheistensä etujen ja yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseen ja valvontaan. Autismiliitto koostuu eri puolilla Suomea sijaitsevista jäsenyhdistyksistä, jotka valvovat autismikirjon ihmisten etujen toteutumista ja tarjoavat jäsenilleen vertaistukea sekä erilaisia koulutuksia ja tapahtumia. Autismiliitto kehittää mm. autismikirjon henkilöiden kuntoutusta, koulutusta ja työllistymistä myös projektien avulla. (Autismiliitto 2020d, viitattu 10.1.2020.)

Askel aikuisuuteen -projekti on yksi monista Autismiliiton toteuttamista projekteista. Askel aikuisuuteen -projektin keskeisin kohderyhmä on 14–28- vuotiaat autismikirjon nuoret, jotka ovat kognitiivisesti hyvätasoisia, eli heillä ei ole diagnosoitua kehitysvammaa. Kohderyhmäksi he ovat valikoituneet, koska aiemmilla hankkeilla ei ole tavoitettu tämän kaltaisia autismikirjon nuoria. Muut projektin kohderyhmät ovat autismikirjon nuorten vanhemmat ja ammattilaiset sosiaali- ja terveysalalla sekä opetustoimessa.

Projektin tavoitteena on vahvistaa autismikirjon nuorten itsenäistymiseen ja jatko-opintoihin liittyviä valmiuksia ja taitoja. Projektissa luodaan verkkosivuston, jonka ydinajatuksena on psykoedukaatio, jota hyödynnetään myös autismikirjon häiriön kuntoutuksessa (Socada 2020. Viitattu 7.4.2020). Verkkosivustolle kootaan hyödyllistä tietoa ja materiaalia autismikirjon nuorten itsenäistymisen, opiskelun ja sosiaalisen kanssakäymisen tueksi. Sivusto kannustaa ennakoimaan ja valmistautumaan autismikirjon nuoren siirtymävaiheita eli jatko-opintoihin siirtymistä ja itsenäistymistä hyvissä ajoin. Sivusto on hyödyllinen myös siirtymävaiheiden aikana. Verkkomateriaali tulee olemaan kaikille vapaasti saatavilla, jolloin siitä pääsevät hyötymään kaikki asiasta kiinnostuneet. Lisäksi tuotoksena syntyy painettu opas. (Autismiliitto 2020a 10.1.2020.) Verkkosivusto, johon materiaalia kehitämme, on vielä opinnäytetyömme valmistuessa kesken. Verkkosivusto www.askel aikuisuuteen.fi julkaistaan keväällä 2021.

Projektille asetetut tavoitteet koskettavat niin autismikirjon nuoria, kuin heitä tukevia vanhempia sekä heidän parissaan työskenteleviä ammattilaisia sosiaali- ja terveysalalla sekä opetustoimessa, jotka kaikki hyötyvät projektin aikana yhteiskehittämisestä. Lisäksi he hyötyvät projektin tuotoksista sen aikana ja projektin päättyttyä. Nuorten näkökulmasta tarkoituksena on vahvistaa siirtymävaiheissa tarvittavia valmiuksia ja taitoja. Projektista hyötyvät myös autismikirjon nuorten vanhemmat,

jotka tarvitsevat lisää tietoa ja käytännön työkaluja lapsensa ohjaamiseen ja arjessa toimimiseen. Myös ammattilaisille tuotetaan tietoa autismikirjon nuorten tuen tarpeista sekä tarjotaan keinoja itsenäistyvän nuorten tukemiseen. (Autismiliitto 2020a, viitattu 10.1.2020.)

Askel aikuisuuteen -projekti on kolmivuotinen Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen STEA:n rahoittama hanke. Projektin toiminnasta huolehtivat projektipäällikkö ja projektikoordinaattori, jotka työskentelevät yhteistyössä asiantuntijaryhmien kanssa kootakseen tarvittavaa tietoa autismikirjon nuorten siirtymävaiheiden tueksi. Projektin aikana kokoontuvat asiantuntijaryhmät koostuvat autismikirjon nuorista, heidän vanhemmistaan sekä asiakasryhmän kanssa työskentelevistä ammattilaisista. Ryhmien muodostaminen alkoi projektin toimesta valtakunnallisesti toteutetusta alkukartoituskyselystä. Syksyllä 2019 toteutetun alkukartoituskyselyn avulla projektissa haluttiin selvittää, millaisia verkkosivuja autismikirjon nuoret, vanhemmat ja ammattilaiset sosiaali- terveystieteiden ja opetustoimessa toivovat. Kyselyyn vastasi yhteensä 221 henkilöä. Vastaaajia oli kaikista kohderyhmistä: 128 nuorten vanhempaa, 54 ammattilaista ja 39 autismikirjon nuorta. Kaikilta kohderyhmiltä kysyttiin esimerkiksi sitä, mihin asioihin tukea tarvitaan, millä tavalla tukea halutaan saada ja mitä asioita tulevilla verkkosivuilla olisi hyvä olla. Kohderyhmien vastaukset olivat keskenään hyvin samankaltaisia. Esimerkiksi verkkosivujen ulkoasun toivottiin olevan selkeä, selkokielen ja helpolukuinen. Visuaalisuuteen liittyvät asiat koettiin erityisen tärkeiksi. (Tuomaala, sähköpostiviesti 10.12.2020.)

Kyselyyn vastanneilta tiedusteltiin myös, olisiko heillä kiinnostusta osallistua asiantuntijaryhmissä projektin yhteiskehittämiseen. Kiinnostuneita tiedotettiin jatkossa ryhmien aikatauluista. Kohderyhmään kuuluvista autismikirjon nuorista, vanhemmista sekä ammattilaisista on muodostetut asiantuntijaryhmät kokoontuvat vaihtuvissa kokoonpanoissa aluksi kahdessa kaupungissa, Oulussa ja Seinäjoella. Ryhmät kokoontuivat vuoden 2019 aikana kaksi kertaa. Pandemiatilanteen vuoksi ryhmät siirrettiin maaliskuussa 2020 verkossa tapahtuviksi ja samalla avattiin mahdollisuus osallistua niihin valtakunnallisesti. Vuoden 2020 aikana ryhmät kokoontuivat verkossa yhteensä kahdeksan kertaa. Askel aikuisuuteen -projektin järjestämään toimintaan ja yhteiskehittämisen toteuttamiseen kuuluivat myös autismikirjon nuorille suunnatut ryhmächatit, joita järjestettiin neljä kertaa. Nuoret osallistuivat chateissa aktiivisesti keskusteluun ja saivat toisiltaan hyviä vinkkejä sekä vertaistukea. Chateissa keskustelunohjaajina toimi projektityöntekijä, joka ohjasi keskustelua tarvittaessa esittämällä kysymyksiä sekä teki koontia keskustelun sisällöstä, jotta nuorten näkemyksiä muun muassa tuen tarpeesta voidaan ottaa huomioon ja hyödyntää verkkosivuston sisällössä. (Tuomaala, sähköpostiviesti 10.12.2020.)

6 PROJEKTIN TOTEUTTAMINEN

Tässä kappaleessa esittelemme tuotekehityksen perusvaiheiden kautta, kuinka opinnäytetyön prosessi on edennyt. Opinnäytetyömme etenee Kaisa Jämsän ja Elina Mannisen sosiaali- ja terveysalan tuotekehityksen perusvaiheiden mukaan. Tuotekehitysprosessin tavoitteet ja aikaansaannokset määrittyvät aina projekti- ja hankekohtaisesti. Kun kyseessä on jokin sosiaali- ja terveysalaan liittyvä kehittämistä vaativa tilanne tai ongelma, tuotteen suunnittelu ja kehittäminen käynnistyy huolellisten selvitysten jälkeen, kuten opinnäytetyömme toimeksiantaja oli selvittänyt. Jos päätös tuotteesta on tehty jo projektin alkuvaiheessa, kuten meidän tapauksessamme materiaalin laatiminen opinnäytetyönä, pääpaino on itse tuotteen valmistamisessa. Kehittämisprosessimme eteni seuraavan viiden tuotekehitysprosessin vaiheen mukaisesti:

1. Kehittämistarpeiden tunnistaminen
2. Ideointivaihe
3. Luonnosteluvaihe
4. Tuotteen kehittäminen
5. Tuotteen viimeistely

(Jämsä & Manninen 2000, 28.)

6.1 Kehittämisen lähtökohdat

Kohderyhmän valintaan vaikuttavat monet tekijät. Kohderyhmän määrittelyn ja rajaamisen alkutilanne on, että väestöstä tai ryhmästä voidaan erottaa yksilöt, joilla on tiettyjä yhteneväisyyksiä, jotka ovat tutkimuksen tai projektin kannalta merkittäviä. Kohderyhmää tarkastellaan edelleen ja arvioidaan esimerkiksi sitä, kuinka kohderyhmä pysyy sitoutumaan suunniteltuun toimintaan ja miten heidät saa tehokkaasti aktivoitua toimintaan mukaan. Pitää siis tunnistaa kohderyhmänsä erityispiirteet ja arvioida, miten ne vaikuttavat toimintaan. Kohderyhmän ominaisuuksiin perehtyminen on olennaista, koska ilman kohderyhmän tuntemista ei pystytä kehittämään konkreettisia tapoja heidän saavuttamiseensa. (Sormunen 2017, viitattu 28.1.2020)

Tutkimusten mukaan autismikirjon nuorten siirtymävaiheet epäonnistuvat usein ja siksi niihin kannattaa kiinnittää erityistä huomiota (Autismiliitto 2020a, viitattu 10.1.2020). Opinnäytetyömme idea

materiaalin työstämisestä on lähtöisin Autismiliiton Askel aikuisuuteen -projektin kehittämistyön yhteistyökutsusta oppilaitokselle. Joulukuussa 2019 osallistuimme aloituspalaveriin, jossa olivat läsnä hanketyöntekijät sekä me sosionomiopiskelijat. Hanketyöntekijät esittelivät meille projektia ja sen tarvetta, ja suunnittelimme yhdessä opinnäytetyömme osuutta hankkeessa ja opinnäytetyön aikataulua. Opinnäytetyön osuudeksi suunniteltiin autismikirjon nuorten sosiaalisten taitojen tukeminen ja valmiin opinnäytetyön tavoitteeksi asetettiin kevät 2020. Kooste kaikista materiaalin tuottamiseen liittyvistä tapaamisista löytyy raportin lopusta liitteestä 3. (Liite 3.)

6.2 Ideointivaihe

Ideointivaiheessa eli kehittämisen ensimmäisessä vaiheessa ideoidaan eri ratkaisumalleja olemassa olevaan kehittämistarpeeseen. Ideointivaiheen lopuksi syntyy ajatus siitä, minkälainen tuote halutaan tuottaa. (Jämsä & Manninen 2000, 35.)

Osallistuimme alkuvuonna 2020 kahteen projektin järjestämään asiantuntijaryhmätapaamiseen Kumppanuuskeskuksessa Oulussa. Tapaamisin osallistuivat meidän lisäksi projektipäällikkö ja -koordinaattori, kolme autismikirjon nuorta, autismikirjon nuoren vanhempi sekä (3-5) kolmesta viiteen sosiaali- ja terveysalan tai opetustoimen ammattilaista. Asiantuntijaryhmätapaamiset olivat antoisia ja selkeyttivät meille projektin sisältöä sekä sen todellista tarvetta. Osallistumalla tapaamisiin saimme kuulla autismikirjon nuorten arjesta heidän itsensä kertomana ja saimme käytännön vinkkejä käyttäjäystävällisiin internetsivustoihin, joita autismikirjon henkilöiden on helpompi lukea ja ymmärtää. Yhteisen keskustelun avulla esiin nousi kokemuksia internetsivustojen käytöstä yleisesti. Keskusteluissa nousi esiin muun muassa kuvien ja sarjakuvien käyttö sekä tekstin määrän ja esittämismuodon merkitys luettavuuden kannalta. Tapaamisten aikana tutustuttiin myös esimerkiksi vaikeaselkoihin internetsivustoihin, joissa asioiminen on kuitenkin usein tarpeellista.

Ideointivaiheessa pidimme koko ajan mielessä, että sopivat ja selkeät verkkosivustot halutaan kehittää itsenäistyville ja jatko-opintoihin tähtääville autismikirjon nuorille. Opinnäytetyöryhmämme tehtävänä oli tuottaa materiaalia sosiaalisista taidoista. Ennen varsinaisen toiminnan aloittamista eli materiaalin tuottamista täytyi kuitenkin tehdä huolellista pohjatyötä ja perehtyä jo olemassa oleviin materiaaleihin ja oppaisiin, jotta työstämme tuli mahdollisimman käyttäjälähtöinen ja kohderyhmälle hyödyllinen. Ideoita ja tietoa materiaaliimme etsimme muun muassa Varsinais-Suo-

men lastensuojelukuntayhtymän kehittämästä *Itsenäistyvän nuoren roolikartasta* ja sen käyttämi- seen laaditusta oppaasta, Nyyti ry:n *Ole oman elämäsi tähti* -elämäntaito oppaasta, Autismi- ja Aspergerliiton kustantamasta teoksesta *Autismikirjo: Näin tuet teini-ikäistä* (2014), Mannerheimin lastensuojeluliiton Nuortennetti-verkkosivustolta, Opetushallituksen erityisopetuksen *Mun elämä* - ohjausmateriaalista ja *Kohti hyvää aikuisuutta* sosiaalisten taitojen treenikirjasta (2015). Kirjallisu- teen ja tutkimuksiin perehtymällä keräsimme tietoa autismikirjosta, sosiaalisista taidoista sekä nuo- ruuden siirtymävaiheista itsenäiseen elämään ja aikuisuuteen.

Ideointivaiheeseen kuului myös opinnäytetyön aikataulun tarkempi jäsentäminen, jonka toteutus osoittautui haasteelliseksi yhteiskunnallisen pandemiatilanteen vuoksi. Esimerkiksi kirjastopalve- luiden saatavuus on olennaisesti vaikuttanut käytettävissä olleisiin lähteisiin.

6.3 Tuotteen luonnostelu

Luonnosteluvaiheessa aloitetaan ideointivaiheen suunnitelmien ja tuotetta koskevien päätösten työstäminen sekä suunnitellaan tarkemmin materiaalin sisältöä (Jämsä & Manninen 2000, 43). Nuorten asiantuntijaryhmätapaamisissa huhtikuussa ja toukokuussa 2020 keskustelimme nuorten kokemuksista sosiaalisissa tilanteissa ja niiden kuormittavuudesta sekä jälleen siitä, missä muo- dossa kohderyhmälle suunnattu informaatio olisi hyödyllisintä tuottaa. Pidimme tärkeänä, että koh- deryhmä eli meidän tapauksessamme autismikirjon nuoret pääsivät vaikuttamaan sisällön raken- tumiseen. Asiantuntijaryhmätapaamiset toteutettiin teams-tapaamisina meneillään olevan yhteis- kunnallisen pandemiatilanteen vuoksi ja keskusteluissa kerrottiin projektin ajankohtaisia asioita ja vaihdettiin myös osallistujien kuulumisia.

Olemme tarkastelleet sosiaalisia taitoja opinnäytetyömme teoriapohjalla. Alun perin suunnitte- limme laittavamme materiaaliin teorian tietoa, jonka vuoksi liitimme osan teoriaosuudesta materiaa- liin selkokieleiseksi muunnettuna. Päädyimme kuitenkin ottamaan teorian tiedon pois palautteen ja tekstin selkiyttämisen vuoksi.

Luonnosteluvaiheessa suunnittelimme materiaaliimme otsikointia sekä tarkempaa sisältöä. Aluksi luonnostelimme materiaalin otsikoiksi ja sisällöksi arkisia vuorovaikutustilanteita. Muokkasimme suunnitelmaa tuotteen sisällöstä, jotta se vastaisi mahdollisimman paljon kohderyhmän tarpeita ja yhteistyötahon toiveita. Materiaalin ensimmäisessä versiossa käsitelimme seuraavia aiheita:

Kuinka kohtaan toisen ihmisen? Miten huomaan ilmeitä? Kuinka tervehdin eri tilanteissa? Kuinka kerron/kysyn/kuuntelen? Kuinka tutustun kysymällä ja vastaamalla? Miten esitän pyynnön? Miten toimitaan ryhmässä? Julkista vai yksityistä?

Välipalautetta sen hetkisestä materiaalista pyysimme kyselylomakkeella (liite 1). Kyselylomakkeella kysyimme numeraalista arviointia asteikolla 1–5 ja sanallista palautetta käyttäjälähtöisyydestä, selkeydestä, selkokieliisyydestä, olennaisuudesta ja monikanavaisuudesta. Kaikista muista osioista saimme arvion 4 (toteutuu jonkin verran), paitsi monikanavaisuus arvioitiin numerolla 2 (toteutuu vähän).

6.4 Tuotteen kehittäminen

Tuotteen kehittämissä vaiheissa noudatetaan luonnosteluvaiheessa valittuja ratkaisuvaihtoehtoja yhteistyössä asiantuntijoiden kanssa. Sisältö pyritään muokkaamaan vastaanottajan tiedontarpeeseen sopivaksi ja mahdollisimman ymmärrettäväksi. (Jämsä & Manninen 2000, 54.)

Tuotteen kehittämisessä toimimme yhteiskehittämisen periaatteen mukaisesti tekemällä yhteistyötä projektiorganisaation ja kohderyhmän kanssa. Kehittämissä vaiheissa aikana oli yhteistyötahon kanssa kaksi palautekeskustelua, joista toisessa kuulumme myös nuorten mielipiteitä sen hetkisestä tuotoksesta. Materiaalin työstämistä ohjasivat myös asettamamme laatukriteerit, joita olivat käyttäjälähtöisyys, selkokieliisyys, selkeys, olennaisuus ja monikanavaisuus. Laadun kriteerit valikoituivat kohderyhmän toiveista ja tarpeista sekä projektityöntekijöiden opastuksesta. Tässä vaiheissa päädyimme luopumaan monikanavaisuudesta omana laatukriteerinämme. Etsimme materiaaliin sarjakuvia, mutta emme esimerkiksi itse tuottaneet kuva-, video- tai äänimateriaalia, vaan sen toteuttaminen jää hankkeen tehtäväksi. Monikanavaisuuden sijaan materiaaliimme on visuaalinen tuotos, jossa hyödynnetään erilaisia visuaalisia työkaluja.

Kesäkuun 2020 palautekeskustelussa meitä informoitiin projektin tilanteesta ja uuden meitä ohjauvan projektikoordinaattorin työn aloittamisesta. Saimme palautetta sen hetkisestä materiaalista, johon myös kohderyhmän nuori oli tutustunut. Materiaali oli tuolloin selkeästi työstövaiheessa, joten keskustelussa saatu palaute ja nuoren mielipide antoivat suuntaa materiaalin työstämiselle. Projektikoordinaattori välitti keskustelun aikana meille nuorten toiveen, että materiaalissa käsiteltäisiin myös tiettyjä toimintaympäristöjä, kuten kauppa, kahvila tai julkisen liikenteen kulkuneuvot.

Palauttekeskustelussa elokuussa 2020 projektipäällikön kanssa meille esitettiin muutostarpeita tekstin luettavuudessa ja ilmaisussa. Tavoittelimme avointa keskustelua, jotta työstämämme materiaali olisi yhteneväinen muun verkkosivustolle tulevan materiaalin sekä yleisilmeen kanssa tai ainakin sovittavissa siihen. Keskustelussa projektipäällikkö korosti, että tekstin tarkoitus on olla selkeää sekä kannustavaa, joten liian pitkät kappaleet ja haasteiden esittäminen kaipasivat korjausta. Asiasisältöä oli muokattava, koska ohjeistaminen yksittäisissä tilanteissa kuten tervehtimisessä tai keskustelemisessä oli yleispätevää. Kohderyhmämme ohjeistaminen ilman selkeää asiayhteyttä ja ympäristöä olisi hyödytöntä. Näiden tilanteiden esittäminen mahdollisissa eri konteksteissa sen sijaan olisi työlästä niin materiaalin laatijalle kuin sen lukijallekin, joten päädyimme luopumaan esitetystä tilanteista ja keksimään uutta sisältöä tuotteeseen.

Ajatus lopullisesta materiaalinrungosta lähti teoriaosuudessa esitetystä itsenäistyvän nuoren roolikartasta, jonka käyttämisestä opinnäytetyön suunnitelmassa olimme saaneet positiivista palautetta ohjaavalta opettajalta ja projektityöntekijältä. Itsenäistyvän nuoren roolikartta ei kuitenkaan sellaisenaan sopinut hankkeen käytettäväksi. Roolikartan aihealueet käsittelivät myös useita eri elämäalueita, mutta me halusimme keskittyä nimenomaan sosiaalisia taitoja tai tilanteita käsitteleviin osuuksiin.

6.5 Tuotteen viimeistely

Aiemmissa vaiheissa tehtyjen versioiden jälkeen aloitimme tuotteen viimeistelyn. Viimeistely saatujen palautteiden pohjalta sisältää muun muassa yksityiskohtien hiomista. (Jämsä & Manninen, 81.)

Palauttekeskustelussa 10.9.2020 projektikoordinaattorin kanssa keskustelimme esimerkiksi roolikartan otsikoinnista. Alkuperäisen roolikartan abstrakti ja kuvaileva otsikointi voi olla vaikeaselkoinen autismikirjon nuorelle. Päädyimme muokkaamaan materiaalin otsikointia ja asiasisältöä niin, että siihen jäi kolme pääotsikkoa: Minä toisten ihmisten seurassa, Arkisten asioiden hoitaminen ja Omannäköinen elämä. Väliotsikot päädyimme laittamaan kysymysmuotoon, koska projektikoordinaattorin kanssa käydyssä keskustelussa kysymysten todettiin herättävän paremmin lukijan kiin-

nostusta tekstiin. Viimeistelyvaiheessa muokkasimme materiaalia helppolukuisemmaksi, esimerkiksi lyhentämällä pitkiä lauseita ja kappaleita ja asettelemalla ne selkeään asiakirjamuotoon, jonka mallina toimii oppilaitoksen opinnäytetyön mallipohja.

Materiaalin ensimmäinen kappale ”Minä toisten ihmisten seurassa” käsittelee opinnäytetyömme aihetta sosiaalisten tilanteiden näkökulmasta. Kappaleessa pohditaan muun muassa mitä sosiaaliset tilanteet ovat, kuinka toisia huomioidaan, kuinka ihmissuhteita ylläpidetään tai kuinka erimielisyyksiä voi käsitellä. Toisessa kappaleessa ”Arkisten asioiden hoitaminen” käymme läpi tilanteita erilaisten käytännön esimerkkien ja ympäristöjen avulla. Käytännön esimerkkitalanteet ja toimintaympäristöt, kuten virastossa asioiminen tai julkisen liikenteen kulkuneuvot, ovat nousseet kohderyhmän nuorten omista toiveista. Kolmas kappale käsittelee nuoren omannäköisen ja itsenäisen elämän muodostumista yhteiskunnassa tukemalla nuoren itsetuntemusta. Käsiteltäviä aiheita ovat esimerkiksi säännöt ja sopimukset, omat arvot ja omat rajat.

Suunnitelmamme vastaisesti emme voineetkaan saada viimeistelyvaiheen palautetta kohderyhmän nuorilta meistä riippumattomista syistä. Viimeistelyvaiheessa tapahtui materiaalin luovutus projektityöntekijöille ja pyysimme heiltä palautetta siitä Webropol-kyselyllä (liite 2). Sovimme vielä lopputapaamisen, jossa esittelimme tarkemmin tuotteeseen tehtyjä valintoja ja pyysimme palautetta etenkin materiaalin laatutavoitteiden toteutumisesta. Teams-keskustelu käytiin 4.12.2020, ja siihen osallistuivat Askel Aikuisuuteen -hankkeen projektipäällikkö ja -koordinaattori sekä koko opinnäytetyöryhmä. Tapaamisessa reflektioimme ja arvioimme materiaalia sekä koko opinnäytetyöprosessia. Pyrimme avoimeen keskusteluun koko prosessista, mikä mielestämme toteutuikin hyvin. Lopputapaaminen oli samalla viimeinen tapaaminen tämän opinnäytetyön osalta. Tapaamisen aikana sovimme, että lähetämme projektia ja prosessia koskevat osiot vielä projektipäällikölle tarkistettavaksi ja ilmoitimme, että valmiin raportin he saavat luettavakseen sen valmistuttua.

7 ARVIOINTI

Tässä kappaleessa käymme läpi tuotteen arviointia lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteisiin sekä laadun kriteereihin pohjautuen.

7.1 Tuotteen arviointi

Olenainen osa opinnäytetyötä on tulosten mittaaminen ja arviointi. Kehittämisen kannalta on ollut tärkeää tietää, mitä oikeastaan on yritetty saavuttaa ja mitä keinoja sen saavuttamiseksi on tarvittu. Arvioinnin kohteena on prosessin eri vaiheiden lisäksi se, miten olemme löytäneet työn aiheen ja tekemisen kohteen, mitä ovat olleet opinnäytetyön prosessin aikana nousseet haasteet ja millaisilla keinoilla olemme etsineet niihin ratkaisuja. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 82.)

Lyhyen aikavälin tavoitteemme on, että kohderyhmän nuoret oppivat menetelmiä, saavat työkaluja sekä toimintatapoja, jotka auttavat heitä toimimaan uusissa ympäristöissä ja joiden avulla he siirtyvät onnistuneesti aikuisuuteen. Lyhyen aikavälin tavoitteiden arviointi toteutui itsearviointilla, projektiorganisaation antamien palautteiden perusteella sekä opinnäytetyötä ohjanneiden opettajien palautteen perusteella.

Pitkän aikavälin tavoitteiden arvioiminen jää opinnäytetyömme osalta abstraktille tasolle. Materiaalin tuottamat hyödyt eivät ole mitattavissa opinnäytetyön projektimme toteutuksen kuluvan ajan puitteissa.

Projektin ja opinnäytetyön yhteydessä luodun tietopohjan vahvuutena on internetsivusto, koska saavutettavuus on aivan eri luokkaa kuin esimerkiksi painetuilla esitteillä. Tiedon lisäämiseksi tarvitaan muutakin kuin se, että sivusto on olemassa. Parhaimmillaan tiedon lisääminen lisää tasa-arvoa ja vähentää epätietoisuuden tuomaa syrjintää. Jotta tämä onnistuisi, täytyy sivuston olla aktiivisessa käytössä. Sivuston täytyy ensiksikin erottautua edukseen informaatiotulvassa. Näitä vaikutuksia päästään kuitenkin näkemään vasta pidemmällä aikavälillä. Toiseksi tarvitaan esillä olemista, kuten sivuston esittely Autismiliiton omilla nettisivuilla ja esitteitä niille sopivissa paikoissa, kuten hyvinvointikeskusten ja oppilaitosten ilmoitustauluilla.

Alkuperäisen opinnäytetyösuunnitelman mukaan sekä yhteiskehittämisen periaatteiden mukaisesti olimme toivoneet saavamme hankkeeseen osallistuneilta nuorilta palautetta kehittämistämme materiaalista ja sen vastaavuudesta laatukriteereihin. Palautteen kerääminen oli alkuperäisen suunnitelman mukaan tarkoitus toteuttaa kasvatusten hanketyöntekijöiden, kohderyhmän sekä muiden osallistujien tapaamisilla. Yhteiset tapaamiset eivät toteutuneet kevään aikana vallitsevan pandemian takia, minkä vuoksi muutimme suunnitelmaa niin, että olisimme keränneet palautteen sähköisesti. Suunnitelmasta poiketen hankkeessa kerättyjä nuorten yhteystietojen käyttöön ei saatukaan lupaa, joten palaute heiltä jäi saamatta. Nuorilta saatu palaute olisi osaltaan auttanut meitä arvioimaan, olemmeko materiaalin kehittämisessä onnistuneet toimimaan jo suunnitelmavaiheessa asetettujen laatukriteereiden mukaan.

Ideointivaiheessa laadimme tuotettavalle materiaalille laatutavoitteet, jotka ohjasivat meitä materiaalin sisällön työstämisessä. Tavoitteenamme laadun kriteereiden mukaisesti oli tuottaa käyttäjälähtöistä, selkokielistä sekä selkeää, olennaista ja monikanavaista materiaalia kohderyhmän nuorille suunnatulle internetsivustolle. Laaduntavoitteet tukevat autismikirjon henkilöiden tiedon omaksumista, heille sopivin keinoin. Laadun tavoitteet ovat muotoutuneet teoretiedosta sekä opinnäytetyön prosessin aikana nousseista asioista. Materiaalin arviointi pohjautuu kuvan 3 taulukon mukaisesti, jossa määrittelemme laadun tavoitteet sekä niiden arviointikriteerit.

LAATUTAVOITTEET	ARVIOINTIKRITEERIT
Käyttäjälähtöisyys	Materiaali on käyttäjien toiveiden ja mielipiteiden mukainen. Materiaalin sisältö soveltuu kohderyhmälle.
Selkokieliisyys ja Selkeys	Teksti on yksinkertaistettua ja helppolukuista. Kieli on rakenteellisesti ja sisällöllisesti yleiskieltä mutkattomampaa. Materiaalin sisällössä on vain ne asiat, jotka ovat viestinnän ja kokonaisuuden kannalta merkityksellisiä.
Olennaisuus	Materiaalin informaatio on ajankohtaista ja kohderyhmän elämäntilanteeseen tarkennettua tietoa.
Monikanavaisuus	Tietoa tuodaan esiin eri aistikanavia hyödyntäen. Kokonaisuuden hahmottamista on tuettu asiakasryhmälle erilaisten kuvitusten, tarinoiden ja ohjeiden kautta.

KUVIO 3. Materiaalin laatutavoitteet ja niiden arviointikriteerit

Pyysimme kyselylomakkeella (liite 2) hanketyöntekijöiltä alustavaa arviota materiaalista lokakuun loppupuolella. Kuten on mainittu, kysely oli alun perin suunniteltu lähetettäväksi laajemmin kokemusasiantuntijoille sekä heidän läheisilleen, jotka olivat kevään aikana osallistuneet yhteiskehittämiseen. Suunnitellusta poiketen kysely lähetettiin kahdelle hankkeen työntekijälle, joista toinen on ollut mukana kehittämistyössä projektin alusta asti ja toinen on tullut mukaan hankkeeseen myöhemmässä vaiheessa. Kyselyssä pyysimme hanketyöntekijöitä arvioimaan pääosin yhteistyön toteutumista, joka sisältää myös yhteistyön toteutumisen materiaalin tuottamisessa.

Kyselystä saadun palautteen mukaan opinnäytetyöryhmämme sekä hanketyöntekijöiden välinen viestintä on sujunut vaihtelevasti. Teams-palaverissa vuorovaikutus on työntekijöiden mukaan ollut sujuvaa, mutta sähköpostitse viestimässä on ollut viivettä, eikä vuoropuhelu ole ollut niin joutavaa kuin se parhaimmillaan olisi voinut olla. Palautteen mukaan yhteistyö oli luontevampaa alkuvuodesta kasvotusten toteutuneina kehittämispäivinä kuin myöhemmin yhteistyön toteutuessa ainoastaan etäyhteyksien välityksellä. Projektin työntekijät arvioivat, että heidän asiantuntijuuttaan hyödynnettiin materiaalin kehittämisessä jonkin verran. Yhteydenpitoa ja keskustelua sisällöstä olisi voinut olla enemmän.

Nuorten asiantuntijuutta on työntekijöiden arvion mukaan hyödynnetty materiaalissa joissakin määrin. Materiaalissa on käytetty esimerkkeinä tilanteita, jotka nousivat esiin keskusteluissa kokemusasiantuntijoiden kanssa. Materiaalin tarkoituksenmukaisuutta arvioidessa nousi esille edelleen tiiviimmän yhteydenpidon tarve. Työntekijät arvioivat, että materiaalin varsinainen käyttötarkoitus eli sen lisääminen osaksi verkkosivuja olisi voitu huomioida paremmin. Käyttötarkoituksen huomioiminen olisi heidän arvionsa mukaan toteutunut paremmin, jos opinnäytetyöryhmämme ja projektin työntekijöiden välillä olisi ollut enemmän keskustelua.

” Sosiaaliset taidot on aiheena haastava, mutta olette onnistuneet kuitenkin kokoamaan kiinnostavan paketin. Hyvä!”

Pidimme Askel Aikuisuuteen -hanketyöntekijöiden kanssa loppupalaverin teamsissa, jossa esittelimme valmiin materiaalin. Esittelyn yhteydessä pyysimme palautetta laatutavoitteiden toteutumisesta, jotka pohjautuvat arviointikriteereihin (KUVA 3). Saimme palautetta toteutuneesta materiaa-

lista, mutta keskustelimme myös yhteistyön toteutumisesta ja aikataulujen pitävyydestä koko opin-
näyteprosessin aikana. Palautetta laatutavoitteista eli käyttäjälähtöisyydestä, selkokielisyydestä ja
selkeydestä, olennaisuudesta ja monikanavaisuudesta saimme seuraavasti:

Käyttäjien toiveiden ja mielipiteiden kartoitus on jäänyt suppeaksi kohderyhmän osalta.
Haasteena käyttäjälähtöisyyden toteutumiseen on kohderyhmän osallistumisen puuttuminen
opinnäytetyön prosessiin. Tämän vuoksi, jos palautetta olisi pyydetty nuorilta palautekyselyä
varten, olisi materiaalin irrallisuus tullut ongelmaksi.

Kieli materiaalin tekstissä on selkeää. Otsikot on selkeytetty ja aihepiiriä on rajattu nosta-
malla oleelliset asiat keskiöön. Otsikot ovat ymmärrettävässä muodossa, josta lukijat tietävät
mitä lukevat. Teksti sekä kysymykset osallistavat lukijaa. Tekstin rakenteessa on hyvänä
asiana saman rakenteen toistuvuus. Tekstiä on lyhennetty ensimmäisestä materiaalin ver-
siosta.

Nuoria on osallistettu yhteiskehittämiseen, jonka vuoksi materiaalin informaatio on kohde-
ryhmän elämäntilanteeseen soveltuvaa olennaista tietoa. Otsikot on pohdittu ja tarkennettu
kohderyhmän elämäntilanteen mukaisesti/ajankohtaiseksi. Haasteen materiaalin sisältöön
tuo se, ettei ohjeistusta voi kohdentaa tarkasti yksilöllisesti. Jokaisen kohderyhmän henkilön
elämänvaiheessa, jossa itsenäistytään ja hoidetaan erilaisia asioita, on eri konteksteja hyvin
monipuolisesti sekä vaikea ennakoita.

Eri aistikanavia ei ole hyödynnetty ja aistikanava on jopa väärä sana kuvaamaan moni-
kanavaisuutta. Kirjallisessa oppaassa ei ole mahdollista hyödyntää eri aistikanavia. Visuaa-
lisuus on ainoa mitä voi hyödyntää tämän kaltaisessa materiaalissa. Monikanavaisuuden
tilalta visuaalisuus olisi oikea termi. Tämän tyyppisessä materiaalissa keskeinen laatutavoite
ei voi olla monikanavaisuus. Monikanavaisuuteen ei opinnäytetyön materiaalissa voida vai-
kuttaa.

7.2 Kehittämisprosessin arviointi

Arvioimme työn toteutustapaa, keinoja tavoitteiden saavuttamiseen sekä menetelmiä aineiston ke-
räämiseen. Arvioimme, ovatko käytetyt keinot olleet tarkoituksenmukaisia ja tehokkaita. Arvion
kohteena on yhteistyön sekä keskinäisen viestinnän onnistuminen sekä niiden vaikutukset lopulli-
seen opinnäytetyöhön sekä materiaaliin kokonaisuutena. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 154- 161.)

Toimijälähtöisen työskentelytavan tärkeimpiä tavoitteita on muokata materiaalin sisällöstä käyttä-
jäystävällistä asiantuntijaryhmän opastuksella. Lisäksi asiantuntijaryhmä ohjasi käytännön valin-
toja, kuten materiaalissa käsiteltäviä aiheita ja esittämismuotoja. Tavoitteenamme oli, että asian-
tuntijoiden kokemus osallisuudesta olisi lisääntynyt heidän osallistuessaan materiaalin kehittelyyn,
suunnitteluun ja arviointiin. Materiaalin osalta tämä tavoite ei täysin päässyt toteutumaan, koska

emme saaneet mahdollisuutta kysyä nuorilta väli- ja loppupalautetta sähköpostitse alkuperäisen suunnitelman mukaisesti. Projektityöntekijöiden mukaan asiantuntijoiden toiveita on kuitenkin toteutettu materiaalisissa. Esimerkiksi, nuorten esittämiä toiveita sosiaalisista tilanteista on käsitelty materiaalisissa.

Moniammatillinen edustus sekä asiantuntijaryhmätapaamiset ovat olleet kokoonpanoltaan vaihtelevia. Moniammatillisuus on tuonut hankkeeseen mukanaan suuren määrän kokemusta ja tietopohjaa sekä uusia näkökulmia. Moniammatillinen näkökulma on auttanut muokkaamaan materiaalia sopivaksi mahdollisimman laajalle lukijakunnalle. Asiantuntijaryhmän koko ja osallistuvien autis-mikirjon nuorten määrä oli pieni suhteessa kohderyhmään kokonaisuudessaan. Suuri määrä kokemusasiantuntijoista jäi pois, vaikka heidän näkemyksensä ja kokemuksensa olisi tuonut opinnäytetyöhömmä arvokasta lisätietoa. Mitä laajempi yhteistyötahojen verkosto projektiin kuuluu, sen hankalampaa yhteisten aikataulujen koordinoiminen on.

Opinnäytetyön tekeminen neljän hengen ryhmässä olisi mahdollistanut meille opiskelijoille projektimaisen työn- ja vastuunjaon, mutta päätimme työskennellä tasavertaisesti kaikkien osallistuessa jokaiseen työvaiheeseen ja tehtävään. Jokaisella opiskelijalla oli vastuu samoista asioista, kuten viestinnästä hanketyöntekijöiden tai opettajien kanssa, Askel aikuisuuteen -projektin asiantuntijaryhmiin osallistumisesta tai sisällöntuottamisesta. Koimme itse mieleiseksi tämän työskentelytavan, jossa kaikki työskentelivät tasavertaisesti osallistuen jokaiseen työvaiheeseen ja tehtävään. Välillä oli kuitenkin epäselvyyksiä muun muassa sen suhteen, kuka ja milloin vastaa hanketyöntekijöiden sähköpostiviesteihin.

Projektityöntekijöiden antaman palautteen mukaan viestintä opinnäytetyöryhmämme kanssa on sujunut vaihtelevasti. Kehitettävää olisi ollut esimerkiksi viestinnän sujuvuudessa, kuten sähköposteihin vastaamisessa, joka on välillä kestänyt kauan, tai viesteissä ei ole saatu vastauksia esitettyihin kysymyksiin. Teams-palaverissa keskustelu on ollut sujuvaa myös projektityöntekijöiden mielestä, vaikka välillä on ollut epäselvää, ketkä osallistuvat tapaamisiin. Sähköisen viestinnän ylläpitäminen on ajoittain tuottanut haasteita, koska selkeys projektin aikataulullisesta etenemisestä on tuottanut haasteita. Opinnäytetyöryhmämme on jäänyt irralliseksi muista projektiin osallistuneista yhteiskehittäjistä.

Projektityöntekijät arvioivat, että yhteistyö on toteutunut vaihtelevasti. Palautteessa he kannustavat rohkeampaan kysymysten, kommenttien ja ideoiden esittämiseen. Projektityöntekijöiden mukaan

asiantuntijaryhmissä opiskelijoiden osuus oli luontevaa, mutta kirjoittamisprosessin aikana tiedonkulkua olisi voinut sujua paremmin. Opinnäytetyöryhmässämme olemme samaa mieltä yhteistyön toteutumisesta, eikä yhteistyö ole ollut aina päällimmäisenä opinnäytetyöryhmän mielessä prosessin aikana. Oman haasteensa prosessiin ja yhteistyöhön ovat tuoneet yhteiskunnalliset muutokset ja yhteistyöprojektissa tapahtuneet muutokset.

Opinnäytetyön tekijöinä olemme saaneet mielekkäitä oppimiskokemuksia. Olemme voineet seurata pitkällä aikavälillä Askel aikuisuuteen -projektin etenemistä ja niitä monia vaihteita, joita näin suuren kokoluokan projekti pitää sisällään. Projektia on toteutettu erilaisissa ympäristöissä sekä useassa kaupungissa, ja siksi koordinoiminen ja organisaatiokyky ovat tärkeässä asemassa projektin onnistumisen ja tavoitteissa pysymisen kannalta. Projekteille ominaista on syklimäinen eteneminen ja suunnitelman muokkautuminen väliarvioiden pohjalta. Tämä on luonnollisesti vaikuttanut myös opinnäytetyöryhmämme materiaalin kehittämiseen.

7.3 Johtopäätökset

Opinnäytetyön suunnitelmassa ja materiaalin ideointivaiheessa asetimme opinnäytetyöllemme lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteet sekä tuotettavalle materiaalille laatutavoitteita. Lyhyen aikavälin tavoitteena oli työstää materiaalia, joka sisältää ohjeistusta ja harjoituksia, jotka tukevat autismikirjon nuoria sosiaalisten taitojen kehittämisessä itsenäistymisvaiheessa. Toiminnallisen opinnäytetyömme ja sen aikana laaditun materiaalin pitkän aikavälin tavoitteena on ollut, että autismikirjon nuoret oppivat menetelmiä, saavat työkaluja sekä toimintatapoja, jotka auttavat heitä uusissa ympäristöissä ja joiden avulla itsenäistyminen helpottuu. Tavoitteiden saavuttamista voimme arvioida loppukeskustelussa käydyin palautteen perusteella. Lyhyen aikavälin tavoitteen ja laatutavoitteen arvioimme saavutetuiksi, koska laatimamme materiaali on esitelty toimeksiantajalle, arvioitu ja hyväksytty sen toimesta ja materiaali on luovutettu yhteistyötahon käyttöön. Tuotos ei ole sellaisenaan käyttökelpoinen sille tarkoitettussa paikassa, Word-tiedostona internetsivustolla, mutta sitä voidaan käsitellä ja hyödyntää sivustoa kehitettäessä.

Keskeistä koko materiaalin kehittämisen ajan on ollut sosiaalisten taitojen hankala määrittettävyys. Määrittettävyden lisäksi sosiaalisten taitojen tukemisessa hyvin olennaisia ovat yksilöllisen kokemusmaailman sekä kontekstisidonnaisuuden käsitteet, jotka on otettava huomioon kaikessa sosiaalisten taitojen kehittämiseen liittyvässä toiminnassa. Sosiaaliset taidot ovat yksilöllisiä, minkä

vuoksi ne ovat myös vaikeasti määriteltävissä. Teoreettisella tasolla sosiaalisten taitojen määrittely riippuu tutkijasta, mikä vaikeuttaa sen tulkintaa. Sosiaalisten taitojen ulkoa opetteleminen on haastavaa. Ihmiset omaksuvat tietoa eri tavoilla, ja olennaista onkin, että tietoa tarjotaan erilaisin tavoin, jotta mahdollisimman moni pääsisi siitä hyötymään.

Materiaalin kehittämisen aikana olemme käsitelleet sosiaalisuutta useista eri näkökulmista. Sosiaalisuuden ja vuorovaikutuksen tarve vaihtelee yksilöittäin, ja sosiaaliset tilanteet voivat olla sekä voimavara, että kuluttava tekijä yksilön elämässä. Se, miten sosiaaliset tilanteet koetaan, ei kuitenkaan ole staattinen tila vaan jatkuvassa muutoksessa. Sosiaalinen kompetenssi muuttuu ja kehittyy erilaisten kokemusten ja ympäristön myötä. Ratkaisevaa onkin se, miten yksilöä voidaan tukea niin, että juuri hänen tarpeisiinsa ja tilanteeseensa sopiva sosiaalinen kanssakäyminen toteutuisi ja nimenomaan niin, että sosiaalinen vuorovaikutus mahdollistaisi positiivisen kokemusmaailman kehittymisen.

Tämän kaltaisen materiaalin kehittämisessä olennaista on ollut kohderyhmän tunteminen ja heidän tarpeidensa ymmärtäminen. Jotta kohderyhmä voidaan tuntea, täytyy tekijöiden sekä johtoryhmän välillä toimia luottamuksellinen vuorovaikutus. Kohderyhmän osallistamisen ja osallistumisen toteutuminen edellyttää johdonmukaista, säännöllistä yhteydenpitoa ja ajatuksien vaihtoa. Kohderyhmän innostaminen kehittämiseen vaatii aikaa sekä paneutumista, eikä se siltikään ole itsestään selvää.

Sosiaaliset tilanteet vaativat kirjoittamattomien sääntöjen ja normien ymmärrystä sekä tulkintaa. Autismikirjon henkilöt kaipaavat ympäristöltä ymmärrystä, aikaa ja joustamista sopeutuakseen erilaisiin tilanteisiin. Ymmärrystä ja tiedon prosessointia lisää myös konkretia, kiertoilmaisuiden ja muiden toimintatapojen sijasta. Ymmärtämättömyyden puute sekä oletus täysin normien mukaan toimimisesta voi johtaa kokemukseen, ettei autismikirjon henkilö tule kuulluksi, ymmärretyksi sekä nähdyksi. Tämä voi johtaa kokemukseen yksinäisyydestä ja siitä, ettei henkilöä hyväksytä omana itsenään. (Kylliäinen ym. 2016, 64- 65.)

Tukemalla sosiaalisia taitoja ja ihmissuhteita tuetaan myös nuoren itsenäistymistä ja kasvua aikuiseksi. Nuoruuden ihmissuhteet etenkin ikätovereihin opettavat nuorta toimimaan ympäristöissään ja tarjoavat hänelle myös tukea ja turvaa kehon, mielen ja muiden elämänmuutosten keskellä. (Aalberg & Siimes 2007, 72-73.) Tarpeellisten sosiaalisten taitojen myötä voidaan saavuttaa posi-

tiivisia muutoksia ihmissuhteiden lisäksi elämän muilla osa-alueilla, kuten kouluviihtyvyydessä, työelämässä ja sen myötä myös henkilön psyykkisessä ja taloudellisessa hyvinvoinnissa. Työllistymisellä on todettu olevan positiivisia vaikutuksia henkilön mielialassa sekä kognitiivisessa toimintakyvyssä (Kirjanen 2014, viitattu 21.4.2020). Työelämään siirtyminen on myös yksi aikuisuuden kehitystehtävistä ja aikuiselta henkilöltä odotetaan vastuunottoa oman talouden huolehtimisesta.

Attwoodin (2012) teoksessa, jossa tarkastellaan Asperger-lasten ja nuorten sosiaalisia taitoja sekä niiden tukemista, tuodaan esiin keinoja, jotka tuovat ymmärrystä sosiaalisista taidoista. Nämä keinot olivat oleellisia ja yhteneväisiä myös opinnäytetyömme teoriasta syntyviin tuloksiin. Attwoodin tutkimus painottuu Asperger-lapsiin ja nuoriin. Aspergerin oireyhtymä on osa autismikirjon häiriöitä. Asperger henkilöiden sosiaaliset taidot poikkeavat muista, ja he tulevat melkein kuin toisesta kulttuurista. Keino, jolla Asperger-henkilö voisi tutustua uuteen kulttuuriin, olisi opaskirja sosiaalisista tarinoista. Tutustuminen rauhassa opaskirjaan yhdessä opettajan kanssa auttaa oppilasta ymmärtämään sosiaalista käyttäytymistä sekä tekemään yhdessä havaintoja sosiaalisista tilanteista vuorovaikutuksessa. Näin oppilas saa tietoa, millainen käytös on ystävällistä ja ei-ystävällistä, sekä saa tietoa ympärillä olevista ihmisistä ja heidän käyttäytymisestään. (Attwood 2012, 73–74.)

Autismikirjon henkilöiden erityispiirteet on huomioitava tiedon esiin tuomisessa, jotta informaatio olisi tarkoituksenmukaista ja omaksuttavassa muodossa kohderyhmälle. Laadun kriteereihin pohjautuvassa palautekeskustelussa, saimme lisäehdotuksia siitä, kuinka olisimme päässeet asettamiimme laadun tavoitteisiin paremmin ja näin ollen materiaali olisi tarkoituksenmukaisempaa. Kehittämisehdotuksia saimme laadun kriteereihin pohjautuen (KUVA 3).

Jotta materiaali olisi ollut käyttäjälähtoisempää, olisi ollut tärkeää pitää tiiviimmin yhteyttä kohderyhmän nuoriin. Nuorille olisi voinut myös lähettää sähköpostitse hanketyöntekijöiden välittämänä kohdennettuja kysymyksiä, joita olisi voitu hyödyntää materiaalin tuottamisessa. Kohderyhmää olisi voinut myös osallistaa enemmän fyysisillä tapaamisilla tai vastaavasti muilla keinoilla.

Selkokieliisyys ja selkeys oli toteutunut materiaalissa hanketyöntekijöiden palautteen perusteella toivotulla tavalla. Materiaaliin oli toteutettu opinnäytetyön prosessin aikana saatujen palautteiden mukaisia muutoksia laadun tavoitteiden mukaisesti.

Nuorten palaute olisi ollut tärkeä materiaalin toteuttamiseen, joka olisi edesauttanut löytämään keinoja kohdentamiseen sekä informaation kohdentamisen eri konteksteihin.

Materiaalissa voisi olla jokaisen aihealueen lopuksi lisänä tehtäviä, jotka tukevat omaa pohdintaa. Monikanavaisuus käsitteen tilalle voisi laittaa monipuolisen visuaalisuuden hyödyntäminen materiaalissa. Visuaalisuus toteutuisi materiaalissa seuraavasti; Kuvat, taulukot, listat, joissa asiat ovat pilkottuna, edesauttaisi tiedon sisältämistä/visuaalisia työkaluja tuke-
massa materiaalia.

Askel aikuisuuteen -hankkeen kahdesta projektityöntekijästä toinen vaihtui syksyllä 2020, ja tällä oli vaikutusta materiaalin kehittämiseen. Myös työntekijöiden näkemykset materiaalista poikkesivat hieman toisistaan. Työntekijöiden arvioinneilla oli luonnollisesti suuri vaikutus materiaalin kaikissa kehittämissä vaiheissa. Verkossa toteutuneissa tapaamisissa meille selkeytyi, millaiseen suuntaan materiaalia toivottiin muokattavan. Materiaalin muokkaaminen tuli tarpeeseen ensiksikin siksi, että se vastaisi paremmin asettamiamme laatuavoitteita. Toisekseen meille selkeytyi, että materiaalin koostaminen itsenäistyvän nuoren roolikartan avulla olisi kaikista selkein ja hyödyllisin tapa tehdä materiaalista selkeää ja helposti lähestyttävää. Materiaali muuttui siis tässä vaiheessa paljon. Materiaalin uudelleen läpikäyminen ja muokkaaminen tarkoitukseen sopivaksi osoittautui kuitenkin erittäin hyödylliseksi osaksi prosessia. Roolikartta muodostuu eritasoisista rooleista, joiden saavuttaminen nuoruudessa toimii perustana aikuisena toimimiselle. Tarpeelliset osa-alueet on hallittava edes jollain tasolla, jotta henkilön voidaan ajatella olevan itsenäinen. (Ylitalo 2011, 33-34, 76-81.)

Saamamme palautteen mukaan yhteistyö sujui paremmin, kun tapaamiset toteutuivat kasvokkain. Alkuvuoden yhteistyö oli säännöllisempää sekä käytännönläheisempää ja kehittäminen jouhevampaa. Myöhemmin vuodesta yhteydenpito siirtyi täysin etänä toteutettavaksi, ja tällä oli selkeä vaikutus siihen, kuinka tiivistä ja sujuvaa yhteiskehittäminen oli. Opinnäytetyöryhmämme jäsenet pääsivät osallistumaan omien aikataulujen puitteissa vaihtelevasti tapaamisiin, mutta myös kokemusasiantuntijoiden sekä muiden sidosryhmien osallistuminen jäi vähäisemmäksi loppuvuodesta verrattuna vuoden alkuun. Näin ollen yhteistä ideointia ja vuorovaikutuksessa tapahtuvaa kehittämistä tapahtui vähemmän.

Materiaalia voidaan hyödyntää autismikirjon nuorten tiedon lisäämisessä ja kasvun tukena. Siitä voivat hyötyä myös autismikirjon nuorten vanhemmat, tukihenkilöt ja nuorten parissa toimivat ammattilaiset. Materiaalia voidaan edelleen kehittää sitä käyttävien henkilöiden palautteiden perusteella ja käsiteltävää sisältöä voidaan laajentaa uusilla ideoilla tai laatia kohdennettua tai pilkottua opastusta useisiin eri ympäristöihin. Materiaalia voi hyödyntää muun muassa ammattilaisen käsikirjana siihen, millaisiin asioihin olisi hyvä kiinnittää huomiota autismikirjon nuorten kanssa työskennellessä. Yksi käyttötarkoitus voisi siis olla materiaalin toimiminen käsikirjana, joka sisältää

yleisluontoisia ohjeita, joita nuoret, lähipiiri ja ammattilaiset voivat muokata yksilöllisempään käyttöön kontekstiin sidonnaisesti ja nuoren omaan elämäntilanteeseen tai tarpeisiin peilaten.

Materiaalia käyttävä kohderyhmä toivoi, että tuotettava materiaali olisi monikanavaista. Tätä on perusteltu siten, että monikanavaisuus antaa mahdollisuuden yksilöllisesti sisäistää tietoa eri keinoin. Työstämäämme materiaalia on tarkoitus hyödyntää verkkosivustolla, jonka laatijat tekevät myös materiaalista tavoitettavan sekä monikanavaisen. Pyrimme opinnäytetyössämme materiaalin suunnittelussa tuottamaan mahdollisimman monikanavaista materiaalia, mutta tuotteemme on visuaalinen ja erilaisia visuaalisia työkaluja hyödyntävä tuotos.

Askel Aikuisuuteen- hankkeessa ja meidän kehittämässämme materiaalissa on noudatettu EU:n saavutettavuuden kriteerejä (saavutettavuusdirektiivi.fi, 2020. Viitattu 19.12.2020). Myös meidän osuudessamme on noudatettu kriteeristöä, jolla pyritään lisäämään saavutettavuutta ja yhdenvertaisuutta kaikissa verkko- ja mobiilipalveluissa. EU:n saavutettavuusdirektiivi tuli Suomessa voimaan vuonna 2018. Kaikkien julkisen sektorin verkko- sekä mobiilipalvelujen tulee täyttää minimikriteerit saavutettavuudelle.

Kriteeristön käyttäminen auttaa varmistamaan, että verkko- ja mobiilipalvelut täyttävät ainakin vähimmäisvaatimukset saavutettavuuden kannalta. Kriteeristö ei kuitenkaan käsittele kaikkia saavutettavuuden ongelmia laajemmalti ajateltuna, eikä pelkästään kriteeristöä noudattamalla voida varmistaa yhdenvertaista saatavuutta. Kriteeristöstä jäävät puuttumaan sellaiset osa-alueet, kuin helpokäyttöisyys, sisällön helppo löydettävyys sekä sivuston selkeys ja ymmärrettävyys.

Kenelle tahansa nettisivujen vierailijalle ja sieltä tietoa etsivälle pitkien tekstimäärien ja sekavasti aseteltujen linkkien läpi kahlaaminen voi olla hyvin työlästä. Jos sivuston käyttäminen on hankalaa ja vie paljon aikaa, on suurempi todennäköisyys sille, että sivusto jää käyttämättä ja sivustolla oleva tieto hyödyntämättä. Jos ulkoiset tekijät, kuten sekavuus ja liika informaatio, estävät tai hidastavat verkkosivujen käyttöä, voidaan jo puhua vaikeasta saavutettavuusongelmasta.

Saavutettavuuskriteerien noudattaminen ei pelkästään riitä, kun tavoitteena on, että verkkosivua pääsee hyödyntämään koko kohderyhmä. Tärkeä osa verkko- sekä mobiilipalveluiden suunnittelua on, että kohderyhmän tarpeet tulevat ymmärretyiksi, eli toimitaan käyttäjälähtöisesti. Tiivistettynä

yhdenvertaisesti saavutettavan sivuston tunnusmerkkejä ovat sisällön sekä ulkonäön selkeys, selkokieliisyys ja helppo saavutettavuus yhdistettynä tekniseen saavutettavuuteen saavutettavuuskriteeristöä noudattaen. (Papunet 2020, viitattu 13.12.2020.)

8 POHDINTA

Opinnäytetyön aiheen valinta oli lähtöisin Autismiliiton Askel aikuisuuteen -projektin kehittämistyön yhteistyökutsusta oppilaitokselle. Tartuimme aiheeseen, koska koimme sekä kehittämistyön että Autismiliiton ja autismikirjon parissa työskentelemisen mielekkäänä ja opettavaisena. Aiheeksi tarkentui itsenäistyvien autismikirjon nuorten sosiaalisten taitojen tukeminen. Tästä teemasta kehitimme materiaalin, jonka tarkoituksena on tukea kohderyhmää, heidän lähipiiriään sekä autismikirjon nuorten parissa työskenteleviä ammattilaisia sosiaalisten taitojen harjoitteluun nuoren itsenäistymisvaiheessa.

Alkuvaiheessa pohdimme aihetta eri näkökulmista ja meille tarkentui, että aihe on hyvin laaja sekä haastava. Haastetta tuotti erityisesti se, että autismikirjon nuorten ohjaaminen tapahtuu pääasiassa käytännön elämässä kasvotusten sekä kontekstiin sidonnaisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että yleispätevien ohjeiden tekeminen ei ole tehokkain tapa sosiaalisten taitojen harjoitteluun. Tilanteet, joissa sosiaalisia taitoja tarvitaan, ovat muuttuvia sekä niihin liittyvät ihmiset vaihtelevat, joten yksiselitteisiä ohjeita ei ole mahdollista tehdä. Autismikirjon ihmiset hyötyvät parhaiten selkeistä, tilannekohtaisista esimerkeistä ja malleista.

Opinnäytetyöryhmämme on saanut paljon hyödyllisiä oppimiskokemuksia materiaalin tekemisen ja hankkeeseen osallistumisen kautta. Tietomme on lisääntynyt muun muassa projektityöskentelystä ja sen eri vaiheista, autismikirjon piirteistä ja ominaisuuksista, nuoruudesta ikävaiheena ja sosiaalisuudesta ja sosiaalisista taidoista. Näitä oppimiskokemuksia tuskin olisi tullut ilman opinnäytetyön tekemistä.

Hankkeen työntekijät sekä yhteiskehittämisen ryhmien kokoonpanot ovat vaihdelleet opinnäytetyön prosessin aikana. Kehittämistapaamisille on osallistunut vaihteleva määrä eri ihmisiä, joten yhteiskehittäminen samojen henkilöiden kanssa ei päässyt jatkumaan tapaamiskerralta toiseen ja näin ollen heidän kohtaamisensa jäivät hieman irrallisiksi. Kehittämisen kannalta olisi tärkeää, että yhteiskehittämiseen osallistuvien henkilöiden välille kehittyä yhteisymmärrys tavoitteista sekä menettelmistä.

Opinnäytetyön valmistumisen hetkellä nettisivusto on vielä kehittäelyvaiheessa eikä esimerkiksi sen runko ollut vielä vakiintunut. Itse sivusto, jolle materiaalia kehitetään, ei ole vielä täysin valmiiksi

kehitetty. Tämän vuoksi ei ollut täysin yksiselitteistä, millainen materiaalimme tulisi olla, jotta se parhaiten vastaisi tulevien käyttäjiensä tarpeita. Toisaalta olemme päässeet opinnäytetyöryhmänä seuraamaan läheltä monivuotisen projektin kehittämisvaiheita ja saaneet paljon arvokasta tietoa siitä, millaisia asioita projektiluontoisessa yhteiskehittämisessä tulee ottaa huomioon.

Mitä tiiviimpää yhteydenpito asiantuntijaryhmään on, sitä kohdennetummaksi materiaalia voidaan kehittää. Fyysisten tapaamisten ollessa mahdottomia toteuttaa nousevat uuteen arvoon muut keinot, joilla osallistaa kohderyhmää. Verkossa tapahtuva keskustelu esimerkiksi chattien avulla lisää saavutettavuutta ja mahdollisuuksia osallistumiseen ja osallistamiseen. Tulevaisuudessa tärkeä kehittämiskohde tämänkaltaisissa projekteissa on juuri hiljaisen tiedon esille tuominen matalan kynnyksen menetelmillä. Näin voidaan helpottaa myös sellaisten henkilöiden osallistumista, jotka eivät voi sitoutua pitkäaikaiseen projektityöskentelyyn.

Kuten Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiön Erityinen polku tulevaisuuteen -hankkeen (2015) yhteydessä tehdyssä haastattelussa käy ilmi, on sosiaalisen vuorovaikutuksen puutteellisuudella usein negatiivisia vaikutuksia autismikirjon nuorille. Koettu yksinäisyys on jo sinällään kivulias asia, mutta se voi luoda useita lieveilmiöitä, joilla voi olla kauaskantoisia vaikutuksia yksilön elämään.

Erityinen polku tulevaisuuteen -hankkeessa haastatellut nuoret kertoivat sosiaalisesta ympäristöstään ja sosiaalisista suhteista yksilöllisesti, mutta yhdistävänä tekijänä kaikille haastatelluille nuorille oli kokemus oman identiteetin ja sosiaalisen ympäristön välisestä ristiriidasta. Nuoret kertoivat erilaisuuden kokemuksestaan ja kokivat sen, paitsi voimavarana, myös haasteita luovana tekijänä elämässään.

Haastateltavista osa kertoi sosiaalisten suhteidensa olevan tiiviitä ja kertoi niitä olevan paljon Suurimmalla osalla sosiaalisten suhteiden runsaus oli ollut vaihtelevaa ja niihin vaikuttivat luonnollisesti muun muassa paikkakunnan vaihtaminen opintojen tai muun syyn takia. Kuitenkin osa haastatelluista nuorista kertoi, että he ovat olleet joko täysin tai lähes ilman sosiaalisia suhteita koko koulupolkunsa ajan. Heidän kokemusmaailmaansa leimaa voimakas yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunne, joka on voinut kestää aina alakoulun ensimmäisiltä luokilta koulutuksen päättymiseen saakka ja on voinut jatkua edelleen aikuisuuteen. (Villa & Lavikainen 2015, 32.)

Pohdittavaksi kysymykseksi projektin aikana heräsi myös, miten yhteiskunnalliset normit sekä ihmisten omat ennakoasenteet vaikuttavat siihen, millä tavalla kohdataan ihminen, joka ei ole sosiaalisesti taitava tai välttämättä edes kaipaa sosiaalisia kontakteja. Pidetäänkö sosiaalisuutta itseisarvona, joka on tavoittelemisen arvoista yksilöllisistä piirteistä huolimatta? Ympäristön muokkaaminen yksilöä paremmin palvelevaksi sisältää myös sen ajatuksen, että sosiaalista toimintakykyä on hyvin monen tasoista. Vaikkakin sosiaalisia taitoja voidaan pyrkiä kehittämään ja harjoitella, myös ympäristöllä on vastuu siinä, miten yksilö otetaan vastaan ja millaista hänen arkensa, opiskelunsa ja työntekonsa siellä tulee olemaan.

Opinnäytetyön tekeminen herätti pohdintaa myös nuoruudesta ja itsenäistymisestä. Nuoren vertaisryhmällä ja kavereilla on tärkeä tehtävä vanhemmista ja lapsuuden kodista itsenäistymisessä. Nuoret usein tukeutuvat kavereihinsa tai seurustelukumppaniinsa, kun lapsi puolestaan hakee lohtua ja ymmärrystä kasvattajiltaan. Millaisia haasteita nuori itsenäistyessään kohtaakaan, kun ei ole ystävää tai kavereita tukemassa elämässä, kehossa ja mielessä tapahtuvien muutosten käsittelyssä. Tässä yhteydessä voidaan pohtia myös yhteiskunnan yksilöille asettamia odotuksia. Onko itsenäistymisen ja itsenäisyyden merkitys länsimaisessa ja pohjoismaisessa kulttuurissa liian korkealle arvostettua?

LÄHTEET

Aalberg, V. & Siimes, A. 2007. Lapsesta aikuiseksi: nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Nemo.

Attwood, T. 2012. Aspergerin oireyhtymä lapsuudesta aikuisuuteen. Kehitysvammaliitto ry. Helsinki.

Autismiliitto 2020a. Askel aikuisuuteen –projekti 2019-2021. Viitattu 10.1.2020, https://www.autismiliitto.fi/toimintaa_ja_tukea/projektit/askel_aikuisuuteen.

Autismiliitto 2020b. Autismi – mistä on kysymys? Viitattu 20.1.2020, <https://www.autismiliitto.fi/autismikirjo>.

Autismiliitto 2020c. Autismi ilmenee tytöillä eri tavalla. Viitattu 20.4.2020, https://www.autismiliitto.fi/liitto/autismi-lehden_sivuilta/tutkimukset_ja_kuntoutus/autismi_ilmenee_tytoilla_eri_tavalla.3262.news?3254_o=20.

Autismiliitto 2020d. Liitto. Viitattu 10.1.2020, <https://www.autismiliitto.fi/liitto>.

Berg, L. 2009. Psykoedukatiivinen perhetyö. Teoksessa Hentinen, K., Iija, A. & Mattila, I. (toim.) Kuuntele minua – mielenterveystyön käytännön menetelmiä. Helsinki: Tammi.

Hallinen, P. 2010. Oppilaiden sosiaaliset suhteet ja kouluviihtyvyys yläkoulun alussa. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 19.4.2020, <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/22935/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201002121222.pdf>.

Harviainen, L., Marila, E., Mikkola, L., Pörhölä, M., Valkonen, T., Valo, M. & Ylinen, A. Ryhmäviestinnän perusteet- verkko-oppimateriaali. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos. 2002. Viitattu 10.2.2020, <https://www.jyu.fi/viesti/verkkotuotanto/ryhmaviesti/prosessi/normit.html>.

Heinonen, S., Hietanen, O., Härkönen, E., Kiiskilä, K. & Koskinen, L. 2003. Kestävän kehityksen tietoyhteiskunnan SWOT- analyysi. TUTU-Julkaisuja 4/2003. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Turku 2003. Viitattu 3.2.2020, https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/147369/Tutu_2003-4.pdf;jsessionid=5F60B8AEF194ACA8E823662C797AC705?sequence=1.

Hietala, O. 2016. Mitä yhteiskehittäminen tarkoittaa? Kuntoutussäätiö.fi. Järvenpää. Viitattu 6.4.2020, <https://kuntoutussaatio.fi/assets/files/2017/06/Yhteiskehitt%C3%A4misest%C3%A4-Kp%C3%A4iv%C3%A4t-08062017.pdf>.

Hietala, P. 2107. VTT. Kuntoutussäätiö, yhteiskehittämispäivät. Järvenpää 8.6.2017. Powerpointesitys. Viitattu 5.4.2020, <https://kuntoutussaatio.fi/files/Yhteiskehitt%C3%A4misest%C3%A4-Kp%C3%A4iv%C3%A4t-08062017>.

Idänpään-Heikkilä, U., Outinen, M., Nordblad, A., Päivärinta, E. & Mäkelä, M. 2000. Laatukriteerit, Suuntaviivoja tekijöille ja käyttäjille. Stakesin monistamo. Helsinki. Viitattu 23.02.2020, <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75158/Aiheita20-2000.pdf?sequence=1>.

Isni, L. 2018. The Importance of Social Skills for Autism. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, volume 272. 01/2018. Atlantic Press. Viitattu 9.2.2020, https://www.researchgate.net/publication/329954093_The_Importance_of_Social_Skills_for_Autism.

Juhola, E. & Autismsäätiö. 2018. Autismin muuttuvat kasvot: autismsäätiö 20 vuotta. Helsinki: Into kustannus.

Juusola, M. 2015. Kohti hyvää aikuisuutta. Sosiaalisten taitojen treenikirja. Helsinki: Redfina.

Juvonen, J. & Fadjukoff, P. 1995. Selko oppimateriaalin tekijän opas. Jyväskylän yliopistopaino.

Jämsä, K. & Manninen, E. 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi.

Kaartinen, M., Puura, K., Mäkelä, T., Rannisto, M., Lemponen, R., Helminen, M., Salmelin, R., Himanen, S-L. & Hietanen, J-K. 2012. Autonomic arousal to direct gaze correlates with social impairments among children with ASD. *J Autism Dev Disord* 42:1917–27.

Kanerva, A., Kuhanen, C., Oittinen, P. & Schubert, C. 2012. Mielenterveystyö. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kirjanen, S. Tuulio -Henriksson, A. & Autti-Rämö, T. 2014. Miten tukea opintoja ja työllistymistä, kun nuorella on autismikirjon häiriö? Potilaan lääkärilehti. Viitattu 21.4.2020, <https://www.potilaan-laakarilehti.fi/artikkelit/miten-tukea-opintoja-ja-tyollistymista-kun-nuorella-on-autismikirjon-hairio/>.

Klin, A., Jones, W. & Schultz R. 2003. The enactive mind, or from actions to cognition: Lessons from autism. *Philos Trans R Soc Lond B Biol Sci*; 358:345–60.

Koivunen, K., Vuorela, T. & Haukkamaa, J. 2014. Oulu ammattikorkeakoulun tutkimus ja kehitystyön julkaisut issn 1798-2022. ePooki 25/2014, Käyttäjät ovat merkittävä, mutta vähän hyödynnetty mahdollisuus tutkimus- ja kehitystyössä. Viitattu 23.10.2020, <http://www.oamk.fi/epooki/2014/kayttajat-ovat-merkittava-mutta-vahan-hyodynnetty-mahdollisuus-tutkimus-ja-kehitystyossa/>.

Korvala, P. 2019. Lappeenrannan Lahden teknillinen yliopisto. Pro Gradu – Tutkielma. Tietojohtaminen maasotakoulussa -Nykytila ja kehittämismahdollisuudet. Viitattu 23.10.2020, https://lut-pub.lut.fi/bitstream/handle/10024/159865/20190825_Pro%20Gradu_Korvala_Final.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Koskentausta, T., Koski, A. & Tani, P. 2018. Aikuisen autismikirjon häiriö. *Läketieteellinen aikakauskirja. Duodecim* 2018;134(15):1493-500. Viitattu 21.4.2020, <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/304198/duo14424.pdf?sequence=1>.

Kurki, L. 2006. Kansalainen persoonana yhteisössään. Teoksessa Nivala, E. & Kurki, L. Hyvä ja kunnan kansalainen. Tampere: Tampere University Press.

Kylliäinen, A., Helminen, T. & Rantanen, K. 2016. SOTOKU : sosiaalisen toimintakyvyn ryhmäkuntoutus autismikirjon lapsille ja nuorille :käsikirja. Psykologian opetus- ja tutkimusclinikan julkaisuja. Tampere: Tampereen yliopisto.

Laatikainen, O. 2016. Tuhansilla suomalaisilla autismikirjon häiriö – riski syrjäytyä suuri. Keski-suomalainen. Viitattu 21.4.2020, <https://www.ksml.fi/kotimaa/Tuhansilla-suomalaisilla-autismikirjon-h%C3%A4iri%C3%B6-%E2%80%93-riski-syrj%C3%A4yty%C3%A4-suuri/752433>.

Lahikainen, A. & Pirttilä-Backman, A-M. 1998. Sosiaalinen vuorovaikutus. Keuruu: Otavan kirjapaino.

Lehmonen, S. 2017. Autismikirjon nuorten siirtymävaiheiden tuki: Kooste autismikirjon nuorille ja heidän vanhemmilleen suunnatuista kyselyistä. Viitattu 14.2.2020, https://www.autismiliitto.fi/files/2522/Raportti_Nuorten_Siirtymavaiheet.pdf.

Lindh, J., Härkäpää, K. & Kostamo-Pääkkö, K. 2018. Sosiaalinen kuntoutuksessa. Hansaprint Oy. Turenki. Viitattu 6.4.2020, https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63636/Sosiaalinen_kuntoutuksessa_pdfA.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Malm, K. 2018. Itsenäistyvä nuori, vahvistuja toimija -tukea itsenäisyyden kynnyksellä. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 208.

Maula, M. & Äijö, S. 2020. Autismikirjon henkilön kohtaaminen terveydenhuollossa. Opas henkilökunnalle. Autismiliitto. Viitattu 23.10.2020, https://www.autismiliitto.fi/files/3435/Autismikirjon_kohtaaminen_hoitotyossa_web.pdf.

Nind, M. & Hewett, D. 2011. Voimauttava vuorovaikutus. Opas toimintatavan käyttöön. Kehitysvammaliitto. Multiprint.

Nuorisolaki 21.12.2016/1285.

Nuortenmielenterveystalo 2020. Johdanto nuoruusikään. Viitattu 3.3.2020, https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielenterveydesta/nuorten_mielenterveysongelmat/Pages/Johdanto-nuoruusik%C3%A4%C3%A4n.aspx.

Nylander, L. 2010. Autismikirjo aikuisikäisillä -kysymyksiä ja vastauksia. Autismi- ja Aspergerliitto. Suom. C. Eskelin. Vantaa.

- Nylander, L. 2011. Autismikirjo aikuisikäisillä. Kysymyksiä ja vastauksia. Vantaa: Keili Oy.
- Nyyti ry 2020. Nuoresta aikuiseksi. Viitattu 2.11.2020, <https://www.nyyti.fi/opiskelijoille/opi-elamantaitoa/persoonallisuus/nuoresta-aikuiseksi/>.
- Oikeusministeriö. Mitä yhdenvertaisuudella tarkoitetaan? Yhdenvertaisuus.fi. Viitattu 6.4.2020, <https://yhdenvertaisuus.fi/mita-on-yhdenvertaisuus>.
- Oksanen, J. 2019. Koulutuksellisen terapian (psykoedukaation) yhdistäminen skitsofreniapotilaan muihin hoitomuotoihin. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Viitattu 5.4.2020, <https://www.kaypahoito.fi/nak02714>.
- Oulun ammattikorkeakoulu 2014. Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyön ohje. Viitattu 2.6.2014, <https://oiva.oamk.fi/utills/opendoc.php?aWRfZG9rdW1lbnR0aT0xNDMwNzY0Njky>.
- Oulun ammattikorkeakoulu. 2020. Opetussuunnitelmat. Viitattu 23.10.2020, <https://www.oamk.fi/opinto-opas/opintojen-sisalto/opetussuunnitelmat?code=5007&opas=2011-2012&sivu=osaamisprofiili>.
- Ozonoff, S., Dawson, G. & McPartland, J. 2008. Aspergerin syndrooma ja hyvätasoinen autismi: opas vanhemmille. Suom. K. Kankaansivu. Unipress Suomi.
- Papunet. Käyttäjälähtöinen suunnittelu parantaa saavutettavuutta. Viitattu 13.12.2020, <https://papunet.net/saavutettavuus/blogi/kayttajalahtoinen-suunnittelu-parantaa-saavutettavuutta>.
- Pitkänen, J. 2012. Nuorten tulevaisuuskuvia siirtymävaiheessa peruskoulusta toisen asteen opintoihin. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 2.11.2020, <https://core.ac.uk/download/pdf/30083699.pdf>.
- Poutapilvi. 2020. EU:n saavutettavuusdirektiivi. Viitattu 19.12.2020, https://saavutettavuusdirektiivi.fi/?gclid=EAlaIqobChMlv63Q_63Q7QIV0keRBR2xowImEAAYAAEgJLp_D_BwE.
- Salomaa, P. 2004. Nuoruus on päättä huimaava matka. Teoksessa A. Myllykoski, N. Melamies & S. Kangas (toim.) Itsenäistynyt nuori ja ADHD. Jyväskylä: PS-kustannus, 20-23.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Viitattu 1.2.2020, <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>.

Socada, L. 2020. Autismikirjon häiriöt. Duodecim Terveyskirjasto. Viitattu 7.4.2020, https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00355.

Sormunen, M. Sosiaalinen markkinointi – systemaattisesti hyvinvointia edistämään. Powerpoint -esitys. Mikkeli-Kuopio-Joensuu 2017. Itä-Suomen Yliopisto. Viitattu 28.1.2020, <https://www.avi.fi/documents/10191/9619626/Marjorita+Sormunen+Sosiaalinen+markkinointi/cf0aecac-55ed-4669-aeb3-877d164b8c80>.

Stevanovic, M. & Koskinen, E. 2018. Sosiaalinen vuorovaikutus autismikirjon häiriössä - keskustelututkimuksen näkökulma. Duodecim134(21), 2120-2126. Viitattu 9.2.2020, <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/264096/duo14588.pdf?sequence=1>.

Tolvanen, P. 2018. Nyt se on tutkittu: Työelämä suosii sosiaalisia ihmisiä – he sekä työllistyvät paremmin että ansaitsevat enemmän. Viitattu 19.10.2020, <https://yle.fi/uutiset/3-10084634>.

Tuomaala, O. 2020. Raportin osiot. Projektipäällikkö, Autismiliitto. Sähköpostiviesti 10.12.2020.

Viinamäki, H. 2005. Tampereen yliopisto, psykologian laitos. Pro gradu – tutkielma. Viitattu 26.10.2020, https://papunet.net/fileadmin/muut/opinnaytteet/hanna_viinamaki.pdf.

Villa, T. & Lavikainen, E. 2015. Erityinen polku tulevaisuuteen. Selvitys koulutus- ja urapoluista henkilöiltä, joilla on ADHD tai Aspergerin oireyhtymä. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus 52/2015. Helsinki. Viitattu 7.12.2020, <https://drive.google.com/file/d/0Bz1V9P-acT2clpQd3Z3TzFMV1k/view>.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. Viitattu 17.3.2020, <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julistus/>.

Ylitalo, P. 2011. Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi. Viitattu 25.10.2020, https://vslk.fi/uploads/files/519352_Roolikartta_verkkojulkaisu.pdf.

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake

Liite 2. Loppuarviointi

Liite 3. Yhteiskehittämistapaamiset & palaute- ja ohjauskeskustelut

Hei! Olemme tehneet teille kyselyn liittyen opinnäytetyöhömmе. Kysely koskee Askel aikuisuuteen-projektin tulevalle verkkosivustolle tuotettavaa materiaalia sosiaalisista taidoista. Olemme asettaneet materiaalille tavoitteeksi seuraavat asiat; käyttäjälähtöinen, selkokielineen, selkeä, olennainen, monikanavainen. Vastaamalla kyselyyn voitte kertoa mielipiteenne, onko materiaali tavoitteiden mukaista. Täytetyn kyselyn voitte palauttaa meille sähköpostitse liitteenä.

Palaute käsitellään anonyymisti ja luottamuksellisesti.

Kiitämme vastauksistasi!

Yhteistyöterveisin sosionomiopiskelijat Anna, Henna, Kirsi ja Tuija.

Arvioi materiaalin laadun toteutumista arvosanoilla 1–5, ympäröimällä numero

1 ei toteudu ollenkaan

2 toteutuu vain vähän

3 en osaa sanoa

4 toteutuu jonkin verran

5 toteutuu hyvin

Käyttäjälähtöinen. Onko materiaali kohderyhmän tarpeisiin soveltuvaa?

1 2 3 4 5

Perustele omin sanoin, miksi valitsit kyseisen arvosanan?

Selkokielineen. Onko teksti helposti ymmärrettävää?

1 2 3 4 5

Perustele omin sanoin, miksi valitsit kyseisen arvosanan?

Selkeä. Onko yleisilme selkeä (värit, kuvat, tekstien sijoittelu)?

1 2 3 4 5

Perustele omin sanoin, miksi valitsit kyseisen arvosanan?

Olennainen. Onko materiaalin asiat olennaisia, aihetta ajatellen?

1 2 3 4 5

Perustele omin sanoin, miksi valitsit kyseisen arvosanan?

Monikanavainen. Onko asia esitetty riittävän monipuolisesti?

1 2 3 4 5

Perustele omin sanoin, miksi valitsit kyseisen arvosanan?

Voit halutessasi kertoa vielä vapaasti, mitä materiaalissa voisi vielä kehittää tai mikä siinä on erityisen hyvää?

Hei!

Olemme tehneet opinnäytetyönämme materiaalin autismiliiton Askel aikuisuuteen -projektin sivustolle. Materiaalimme sisältää informaatiota sosiaalisista taidoista. Pyytäisimmekin teiltä asiantuntijoina palautetta materiaalista. Liitteenä kyselylomake, jossa kysymyksiä materiaalista ja työskentelystämme. Kysymykset ovat monivalintakysymyksiä, mutta toivoisimme myös kirjoitettua palautetta perustelu- kohtiin. Käytämme palautetta ainoastaan opinnäytetyön arvioinnissa ja siksi se onkin meille todella tärkeää.

Palautteet käsitellään luottamuksellisesti.

Pyydämme täyttämään palautteen 23.10.2020 mennessä.

Kiitämme vastauksistanne!

Yhteistyöterveisin sosionomiopiskelijat Anna, Henna, Kirsi ja Tuija.

1. Kuinka viestintä opinnäytetyöryhmän kanssa on mielestänne sujunut?

- Ei ole sujunut ollenkaan
- On sujunut vaihtelevasti
- On ollut hyvää ja toimivaa

2. Perustelut

3. Kuinka yhteistyö opinnäytetyöryhmän kanssa on mielestänne sujunut?

- Ei ole sujunut ollenkaan
- On sujunut vaihtelevasti
- On ollut hyvää ja toimivaa

4. Perustelut

5. Onko tuotoksessa hyödynnetty projektityöntekijöiden asiantuntijuutta?

- Ei ollenkaan
- Jonkin verran
- Kyllä

6. Perustelut

7. Onko tuotoksessa huomioitu nuorten asiantuntijuus?

Ei ollenkaan
Jonkin verran
Kyllä

8. Perustelut

9. Onko tuotoksen sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei ollenkaan
Jonkin verran
Kyllä

10. Perustelut

11. Onko tuotoksen sisältö ajankohtainen?

Ei ollenkaan
Jonkin verran
Kyllä

12. Perustelut

13. Onko tuotos helppolukuinen?

Ei ollenkaan
Jonkin verran
Kyllä

14. Perustelut

15. Onko tuotos kannustava?

Ei ollenkaan
Jonkin verran
Kyllä

16. Perustelut

17. Muuta palautetta tekijöille

YHTEISKEHITTÄMISTAPAAMISET & OHJAUS- JA PALAUTEKESKUSTELUT TOIMEKSIANTAJAN KANSSA

PÄIVÄ- MÄÄRÄ	OSALLISTUJAT	AIHE / SISÄLTÖ
17.12.2019	Projektipäällikkö ja -koordinaattori Sosionomiopiskelijat	Projektin esittely Yhteistyön ja opinnäytetyön suunnittelu
9.1.2020	Projektipäällikkö ja -koordinaattori Autismikirjon nuoria 3 henkilöä Autismikirjon henkilön läheinen Eri alojen ammattilaisia 3-5 henkilöä Sosionomiopiskelijat	Autismikirjon henkilö eri palveluiden asiakkaana ja käyttäjänä Keskustelua sosiaalisista taidoista ja it- senäistymisestä
12.3.2020	Projektipäällikkö ja -koordinaattori Autismikirjon nuoria 3 henkilöä Eri alojen ammattilaisia 2-3 henkilöä Sosionomiopiskelijat	Projektin toteutuksen suunnittelu ja ta- paamisten aikataulujen esittely Verkkosivuston rakenteen ja sisällön suunnittelu
16.4.2020	Projektikoordinaattori Autismikirjon nuoria 2 henkilöä Sosionomiopiskelija	Projektin tilanteen esittely Nuorten toiveita materiaalista Palautetta senhetkisestä materiaalista Seuraavan tapaamisen suunnittelu
13.5.2020	Projektikoordinaattori Autismikirjon nuori Sosionomiopiskelija	Kuulumisten vaihtoa Kesäajan aikataulujen ilmoittaminen
22.6.2020	Projektipäällikkö Sosionomiopiskelijat	Palaute- ja ohjauskeskustelu hank- keelle tuotetusta materiaalista
20.8.2020	Projektipäällikkö Sosionomiopiskelijat	Palaute- ja ohjauskeskustelu hank- keelle tuotetusta materiaalista

10.9.2020	Projektikoordinaattori Sosionomiopiskelijat	Uuteen projektikoordinaattoriin tutustuminen ja opinnäytetyön esittely Palautetta ja ohjeistusta hankkeelle tuotetusta materiaalista
4.12.2020	Projektityöntekijät Sosionomiopiskelijat	Palauttekeskustelua ja arviointia materiaalista ja yhteistyöstä